

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Harboøre set fra Engbjærg Bakker.

C. DAVIDSEN

H A R B O Ø R E

FORTIDEN
PASTOR MOE
STORMNATTEN
DOMMEN

KJØBENHAVN

MISSIONSTRYKKERIET (VED J. FISCHMANN)

1896

Forord.

En Dag ved et politisk Møde stod en Mand og raabte: „Ned med ham! Ned med ham!“ Raabet gjaldt Taleren, som naturligvis var en politisk Modstander. Imidlertid kommer en ny Taler frem, og han var „af en anden Farve“ end den foregaaende. Men alligevel blev Manden ved med sit: „Ned med ham! Ned med ham!“ indtil en Ven med en ærgerlig Mine og halvhøj Hvisken hvæsedde ham ind i Øret: „Er du gal, han hører til vore.“ „Saa — hør! — bravo — hør!“ Manden har ikke kendt Taleren, og har ikke haft tilstrækkeligt fint Øre til at høre. om „det var godt sagt“ eller „ikke godt sagt“. Det var ham vel ogsaa mindre magtpaaliggende, han fulgte sine Venner, han mente jo det samme som dem; raabte de: „Ned med ham!“ saa gjorde han ligesaa. Raabte de: „Hør!“ han ogsaa.

Saaledes tror jeg, at det gik ikke saa faa Mennesker her i vort Land, dengang da Sørgebudskabet

lød ud over Landet: Tungt har Ulykken ramt den stakkels Befolkning paa Harboøre, 26 Fiskere have tilsat Livet under Landgang i Vestenstorm, men — tilføjede Aviserne — dobbelt tungt knuger den disse aandelig forkuede Mennesker der ovre. Thi der har Indre-Mission baaret en af sine mest usmagelige Frugter ved at fanatisere en Del, som saa pudses paa de øvrige med den Opgave at skræmme dem med Død, Dom og Helvedes evige Luer, indtil de til sidst i dødelig Sjæleangst ikke tør andet end overgive sig paa Naade og Unaade. Til denne skønne Gerning havde Indre-Mission brugt en af sine mest fanatiske og svovldryppende Prædikanter, Pastor Moe fra Skanderup. Og han var kommen godt fra sit Arbejde! Afskyeligt! raabte Aviserne. Afskyeligt! raabte Folket. Væk med Indre-Mission og væk med de Præster! raabte Aviserne. Væk med Indre-Mission og væk med de Præster! raabte Folket. Jeg kom til at tænke: Hvis nu Folket og Aviserne virkelig vidste, hvad der var sket paa Harboøre, siden Moes Komme dertil? Hvis de nu kendte Indre-Mission og den Mand, de saa inderlig ønskede der, hvor Peberet gror? Hvis de nu vidste, hvilken Forandring der var foregaaet med disse Havgasser, saa de nu vare lykkeligere baade aandelig og timelig. Ja, hvis de vidste det? Vilde de saa gentage Raabet? Nej, vist ikke alle. Og jeg tænkte: du

kunde jo fortælle lidt om det, thi du kender da baade Harboøre og Pastor Moe. Og saa gjorde jeg det. Men jeg maa bede mine Læsere om Overbærenhed: thi jeg har maattet skrive denne Bog i en meget knap tilmaalt Fritid. Deraf bærer den Mærker, og jeg siger derfor igen: Bær over med Manglerne.

I November 1896.

Dauidsen.

Vi ere ude paa Jyllands Vestkyst. Aa, Jyllands Vestkyst; det er der, hvor den fattige Hedekone med Strikketøjet i Haanden gaar omkring paa den sorte Hede med sin magre Ko for at finde nogle Græstraa til den. Jo, jeg kender det fra min Geografi. De Stakler! De køre omkring med Køer og maa jo lidt selv skyde paa Vognen. Jeg har hørt sige, at de bo i Jordhytter, leve knap som almindelige Mennesker, ere forfærdelig uvidende, kender kun Heden og have aldrig set et Træ.

Nej, du tager fejl; vi ere ikke paa Heden. Vi rejse gennem bølgeformige, frugtbare Strækninger. Nyopbyggede Gaarde, som faa Steder paa Sjælland finde deres Mage, med store Lader, hvor næsten alt Kornet kan sidde lunt om Vinteren og være frisk til Kreaturerne, ligge tæt strøede rundt omkring. Temmelig store Haver findes ved mange af dem. Ganske vist se Træerne lidt forkrøblede ud, det mærkes, at de maa kæmpe med barskt Klima, Og saa har Jyden, hvad vel næsten ingen Sjællænder kan vise Magen til, gerne en stor Mødding inde midt i Gaarden. Ja, du smiler,

men tro mig, en saadan dejlig stor Mødding er i Vestjydens Øjne en Pryd. Ja, det er den.

I Vestjylland findes mere end flade Hedestrækninger og bakkede Sandmarker. Der er kraftige Lerjorder med bugnende Kornmarker og yndige Dalstrækninger med Enge og rislende Aaløb. Den Del af Vestjylland, jeg har i Sinde at føre dig hen til, kaldes Harboøre. Fra Lemvig, en gammel Købstad, lige saa bekendt for sin mærkelige Beliggenhed ved Foden af et vældigt Bakkeparti, skjult som i en Kedel, som fra den tapre Bonde, der i Nattens Mulm og Mørke førte Fjenden lige ned over Bankerne, hvor de alle tilsatte Livet, fra denne gamle By gaar Vejen mod Vest gennem Huldum, Tørring og Hove, slaar en Bugt til Højre op efter Hygum til, drejer atter mod Vest, og nu faar man fra Toppen af et Bakkeparti paa en Gang Øje paa et fuldstændig fladt Lønd med store Engdrag lige foran og Sandklitter langt ude. Det hele ligger udbredt for ens Blik som paa et Landkort.

Her paa den østlige Side findes store, fuldstændig flade Engstrækninger med kort, fedt Enghø, saa kort, at man, naar det køres hjem, maa bruge Rammer paa Vognen lig dem, der benyttes, naar Svin transporteres, blot med den Forskel, at Mellemmrummene mellem Tremmerne maa være meget mindre. Længere ude findes Agerjord, sandet og mager. Kornet er kort og tyndt. Derefter kommer man til Sandstrækningerne, hvor kun Marehalm og nogle Lyngplanter kæmpe om Herredømmet. Men man kommer uvilkaarligt til at tænke paa „den syge Mand,“ naar man ser Lyngens

fortvivlede Kamp. Yderst har man de hvide Klitter, der staa saa forunderlig beskedne, ja, næsten undselige. Dog ere de Harboøreboens Brystværn mod det lunefulde Vestervovvov.

Dette Hav er visselig lunefuldt. Aar for Aar æder det sig dybere og dybere ind i Landet. Man siger, at det de sidste 70 Aar har erobret 300 Alen af Kysten, og var der ikke blevet bygget Høfder — nedrammede Bjælkerækker, 6 Alen brede og 200 Alen i Længden, udfyldt med store Cementblokke paa 6000 Pd. Stykket — saa vilde Harboøre snart kun være en Sandørk i stille Vejr og et Hav i Stormtider. Paa „Knopper“ er for en Menneskealder siden en Gaardmand jøget bort, fordi Havet tildækkede hans Marker med Sand, og for to Aar siden stod en Strandfoged rede til at køre Hustru og Børn bort. Det var Vestenstorm. Havet gik ikke blot op til Sanddæmningen, der skulde beskytte hans Gaard og Marker, nej, det gik helt op til Kammen. Og var der blevet blot et lille Hul i Diget, som kun ligger 200 Alen vest for Gaarden, blot en Rende paa en Alen, saa vilde i Løbet af faa Minutter en saadan kolossal Dæmning være bleven bortskyllet i en Længde af over 100 Alen, og Vandet have haft fri Passage ind over Markerne. Man kan vanskelig danne sig nogen rigtig Mening om Vandets Magt. Paa Havbunden transporterer Strømmen Banker af Sand fra det ene Sted til det andet, og derfor taler Fiskerne ogsaa om Sandvandringer. Hvor der den ene Dag findes Rullesten og brat Havstok med Dyb af flere Favne

lige ind til Land, kan der de kommende Dage være dejlig hvid Sandbund langt ud.

Rejser Havet sig i sin Vrede — „blywer gal“ — da ler og spotter det enhver Modstand. Staalskibe løfter det højt op, sætter dem igen ned i Havstokken og klemmer dem sammen som Tændstikæsker. Svære, tykke Master sønderslides og trævles i Stykker som Fyrrebrædder i en Skruestik. Ingenieurernes Beregninger slaa fejl Gang efter Gang. De kunne rejse Bolværker, faste og urokkelige, en skønne Dag tager Havet Grunden fra deres Fødder, og saa ligge de. Den Mand, som hidindtil med Held har taget Kampen op imod det, er en forhenværende Husmand fra selve Harboøre. Han har nu i 30—40 Aar levet sammen med det baade i Solskin og Storm og set det, baade naar det smilte, og naar det brølte. Han har været med til at vriste Mennesker og Skibsladninger af dets Favntag. Han har vandret om paa dets Bund som Dykker, og han har rejst Bolværk imod det i Høfderne. Og skal Harboøre nogen Sinde faa en Havn, hvad unægtelig vil være af stor Betydning, da maa det vel være en saadan Mand, der maa anlægge den, hvis ikke Landet skal kaste alt for mange Millioner i Havet til ingen Nytte.

Harboøre har været kendt og omtalt fra gamle Dage.*) Selve Navnet Harboøre kommer af Harbo og

---

*) Nogle af de følgende historiske Oplysninger ere tagne efter Dr. Nielsen: Skodborg-Vandfuld Herreders Beskrivelse.

Øre, der betyder gruset Strandbred, altsaa Harboernes Land (Harsyssel). Det har i gamle Dage været landfast med Thy; man ved, at Studene paa deres Vandringer fra Thy til Husum Marked ere komne over Landtangen, gennem Harboøre og videre syd paa.

Ved geologiske Undersøgelser menes det godtgjort, at Limfjordstangen fra Agger til Ferring Sø — ca. 4 Mil i Længden — en Gang for mange hundrede Aar siden har været gennemskaaret paa en Strækning af 3 Mil, og at der har været Vand i en Dybde af 50 Fod. Men da det nordlige Jylland har hævet sig 200 Fod, er Havet vejet tilbage, Mundingen er bleven snævrere, ved Strømningsforholdene har Sand aflejret sig og til sidst naaet Overfladen. Nu have smaa Holme dannet sig, hvad f. Eks. Thybo-Røn bærer Vidnesbyrd om. Røn betyder nemlig stenet Holm, og maaske er netop Thybo-Røn den første opdukkede Holm.

Harboøres Opdukken ligger mange Hundrede Aar tilbage i Tiden, og man mener af et opdaget Stenstrøg ude i Havet og af gamle Træstammer, som ogsaa ere fundne ude paa Havbunden, at det en Gang har været meget større og haft dejlige Engdrag, hvor nu Sandrevlerne findes.

I Valdemar Sejrs Jordebog (1231) er der omtalt et Skipen, som ikke godt kan være andet end Harboøre, hvorfra udrustedes 42 Mand, hvilket svarer til knap 300 Tdr Hartkorn. Da Harboøre nu kun har 81 Tdr Hartkorn, synes det da at have været adskilligt større.

Hvornaar Havet er begyndt at bryde igennem, vides ikke bestemt; men 1550 maatte Præsten flytte til

Engbjerg, og siden den Tid høres stadig om Gennembrud. Omkring ved 1630 fortælles om et Par Holstenerne, der bleve hentede ned for at „stoppe Hullet.“ Men de gode Tyskere viste sig at være temmelig ublu i deres Fordringer. 3000 Læs Ris, 500 Læs Halm, 4000 Lægter, 500 „Væltinpæle“, 4000 Bundt Halm-simer, 600 16 Al. Fyrretræer og 1500 savede Brædder samt 160 Karle i 8 Dage, 700 Vogne hver Dag, til Arbejdet blev endt, hørte med til deres beskedne Fordringer, og Regeringen valgte derfor at lade Havet selv gøre godt, hvad det havde gjort ilde. Og det gjorde det ogsaa, saa Svenskerne faa Aar efter paa deres „fredelige“ Togt op gennem Jylland kunde tage over Harboøre til Thy.

Paa denne Tid led Harboøre ogsaa af Oversvømmelser. 1717 bleve Fiskerne saa grundig hjemsogt af Vand og Sandflugt, at de ingen Afgifter kunde svare, hverken til Herskabet (Ryssensten) eller til Præsten. Langerhuse, Knopper og Langer ansaas for et „øde og forstyrret Sted,“ saa der paa en hel Gaard ikke fandtes saa meget Græs, som et Lam kunde æde paa en Dag. Stormfloden i 1825 skyllede over alle Vegne fra Agger til Vejlbj, Kreaturerne bleve trukne op i Storstuen. Agger Kanal blev dannet, men igen tilsanded 1832, saa der kunde køres over med Vogne. Igen gik der Hul, og 1834 gik det første Skib igennem. Nu blev der endog regelmæssig Skibsfart, men 1874 var Løbet lukket; dog 8 Aar før havde Havet banet sig Vej et andet Sted, Thyborøn Kanal, der nu holdes farbar ved Opmudring.

Paa Harboøre findes der nu 289 Gaarde og Huse med ca. 1400 Indbyggere. De 147 Huse ere uden Hartkorn. Paa Thyborøn har der været 25—27 Huse med 30 Køer. Nu er der 12 Huse og en Ko med det stolte Navn: „Baronen“. Maksimum af menneskelig Herlighed og Lykke er udtrykt hos Vestjyderne ved at „have det som en Baron.“ Maaske tænke de gode Thyborønboere sig, at alle Danmarks Køer kaste stjaalne Blikke efter de herlige Thyborøn-Græsgange.

Her paa Harboøre bor et Folk, som jeg har kendt fra min tidligste Barndom. Man siger, at Naturen præger Folkets Karakter, og det kan næppe nægtes, at de forskellige Nationer bære Præg af den dem omgivende Natur. Stil den tavse, tunge, alvorlige Nordbo med Lidenskabernes stærke Understrøm ved Siden af den letsindige, smilende og let bevægelige Italiener, og — ikke sandt? Nordens tavse Fjælde med det dybe, blaa Hav træder frem for din Tanke ved Siden af Sydens straalende Landskaber med den blændende Sol, og du vil ikke let kunne frigøre dig for den Tanke, at Naturen har præget disse to Nationer.

Gaa vi nu over til Jyllands Vestkyst, saa finde vi ogsaa her Sammenligningspunkter mellem Harboøreboen og den barske Natur, han er omgivet af. Han har et stort Hjerte, hvori rører sig store Følelser. Han kan være venlig og smilende som Havet. Han kan være rundhaandet som det. Men han kan ogsaa blive

haard og hensynsløs som det. Der er noget barskt og koldt over ham til Tider, og rejser han sig i sin Vrede, betænker han sig ikke paa at knække Arme og Ben paa Folk. Herfor haves der Beviser nok. Han har sin Del af Jydernes Humor. En Vittighed synes han umaadelig godt om. Ja, selv i en Prædiken smager den ham. Og kan der end være dyb Alvor over ham som over selve Havet, saa er han dog livlig, ja ofte spøgefuld i Alvoren.

I Forhold til det øvrige danske Folk, som lever under blide Naturomgivelser, og som er bekendt for sin bløde Karakter, staa Fiskerne som en Modsætning. Opvokset i tarvelige Kaar og under barske Naturforhold, henvist til at hverve sit Brød paa det vaade Element, der til Tider ikke under ham saa meget som en Torsk for en Nats anstrengende Arbejde, udvikles han til en Mand. Villien hærdes, og med Dødstanken maa han tidlig gøre sig fortrolig. Som en gammel Viking sidder han ved sin Aare. Tavs og kold betragter han de skummende Bølger. Her nytter ingen Tiggen eller Tryglen. Enten — eller. Men har han klaret sig, vander han stolt hjem. „Æ Hau wa gal i Daa, hun wa slem i æ Stok; men wi kam i Land, urren hun tuh nøj fræ wos.“ (Havet var galt i Dag, hun var slem i Stokken, men vi kom i Land, uden at hun tog noget fra os). I gamle Dage levede han afsondret, og derfor har han været bag efter i meget, særlig naar der er Tale om Hyggelighed og Renlighed. Men man maa langt fra mene, at han er mindre begavet end de øvrige Danske, tværtimod, Kræfterne røre sig i ham, og har han en Mening, der

for ham let bliver den eneste rette, da tør han forsvare den over for den største Mand i Riget. At „stikke Fingeren i Jorden og lugte, hvor han er,“ forstaar han ikke, og der findes faa Diplomater iblandt dem. Han kan sige den nøgne Sandhed saa rent ud, som nogen kan ønske det.

En Dag kommer N. N. ind til sin Nabo og ser en fremmed Herre: „Godaw, de' æ faale (farlig) fihn fremme, I haar i Daa, hur æ Di fræ?“ (hvor er De fra?) Naboen svarede ikke, men den fremmede: „Jeg er fra T.“ N. N. betragter ham lidt, siger derpaa: „Æ Di Kjømmand?“ „Nej, jeg er Præst.“ „Saa, æ Di en Herrens Præjst.“ Intet Svar. „Æ meen, æ Di en hælle Præjst?“ (Jeg mener, er De en hellig Præst?) Den unge Præst forsvandt ud af Døren, og dermed var Samtalen endt. Samme Præst tørnede senere sammen med en anden, der havde mere af Besindighedens Naadegave. Derfor blev Sammenstødet heller ikke saa brat, dog ganske vist lige saa eftertrykkeligt.

Om disse Harboøreboere findes Bemærkninger ned gennem flere Aarhundreder. 1778 findes i en gammel Beretning følgende: „Indvaanerne adskille sig fra deres Naboer ved Enfoldigheder i Sæder, ligesaa ved deres besynderlige og grove Udtale. De bruge hvide Vadmelstrøjer og sorte Bukser og have nogle elendige Huse mellem Sandbakkerne, og til deres sorte Faar og Geder findes der kun tyndt Græs. De svømme omkring paa det vildene Hav i deres smaa Baade og kaldes Havgasser.“

1562 skrives følgende: „Vi ere komne udi Erfaring

om, hvorledes at naar nogen søfarende Mand af Storm og Uvejr indtrænges, og Skib og Gods strander, da findes mange af vore Undersaatter, som hemmelig der paavare og borttage og stjæle Gods, de arme skibbrudne Folk til stor Skade.“ Og der tilføjes, at de skulle „straffes over deres Hals.“

I et Kongebrev af 1578 mærker man noget af deres Stivsind. Præsten klager over, at de ej vilde betale Præsterente eller køre ham til Engberg. Den sidste Bedømmelse af de sædelige Tilstande paa Harboøre, jeg har læst, er fra Stormnatten 1893, da de 26 Fiskere druknede; da kom der aandelig Søgang, og Bølgebevægelsen brødte sig langt ud over Fædrelandets Grænser. Meget kom da frem, som før havde ligget skjult og gemt. Og det er vel ikke for meget sagt, at hvad der den Gang kom frem i Tale og Skrift, afgiver et ikke ringe Vidnesbyrd om vort Folks aandelige Tankegang og hele kristelige Standpunkt, og der turde være adskilligt, som kunde være lærerigt.

Den første findes i „Berlingske Tidende“ af 9. December 1893 og kaldes: „*En Protest.*“ Vi medtage følgende:

„Vi ere et lykkeligt Folk trods Slid og Slæb, trods Fattigdom og haard Kamp mod Elementerne, og vor Lykke ligger i vor Tro, som ikke er — saaledes som den er skildret af Bladene — en blind Tro paa Forsynet og Præsten, det vilde jo være en Tyrketro, men en fast Overbevisning og Tillid til den levende Gud aabenbaret i Kristus Jesus.

Der var en Tid, da Harboøre laa hen i aandeligt

Mørke, Synder og Laster gik i Svang efter en stor Maalestok, Strandtyveri var meget almindeligt og blev ikke anset som nogen Synd, vi drak og sloges som de værste Hedninger og vare ilde berygtede for vor Raahed. I den Tilstand traf Pastor Moe os, da han for omtrent 16 Aar siden blev vor Præst. Han blev os en stor Velsignelse fra Gud. Med Kraft og Varme forkyndte han os Evangeliet, mange til Forargelse. Men Sandheden i hans Forkyndelse og den Trofasthed og Kærlighed, hvormed han trods Had og Fjendskab anholdt om vore Sjæle, bad for os og med os, besøgte de syge og sorgfulde, overvandt til sidst Hadet hos de retsindige og smeltede mange Hjerter, saa denne Præst er i uforglemmelig Erindring. Vi elske ham indtil denne Dag, og vi glædede os over at se og høre ham ved Begravelsen. Med stor Sorg have vi set Bladene angribe hans Person for den Prædiken, han holdt, en Prædiken fuld af Trøst for alle iblandt os; som havde Brug for Trøsten fra Gud. At det verdslige Sind forargedes, undrer os ikke, det maatte og skulde være saa; thi om han havde takkedes Mennesker, havde han ikke staaet som Kristi Tjener (Gal. 1, 10). Men som en Kristi Tjener stod han den Dag, saaledes som han altid har staaet, saa længe vi have kendt ham.

Der er fortalt mange Historier her fra, der skulle tjene til at belyse vor Kristendom og fremstille den som mørk Fanatisme. Men selv om disse Historier ere sande, saa bevise de dog intet om den religiøse Tilstand i Almindelighed; de bevise i det højeste kun, at der ogsaa her som i de apostoliske Menigheder og over alt, hvor der findes et kraftigt, kristeligt Liv, er Skrøbeligheder til Stede. Forøvrigt trænge disse Historier til nærmere Bevis, f. Eks. Historierne om de Ligkisterne paaklistrede Papirsedler.

Vor nuværende Præst er ogsaa fremstillet i et Lys, som har saaret os dybt. Vi ære og agte ham som en

tro Herrens Tjener, og vi kunne ikke andet end fuldtud billige hans Forhold og Optræden saavel under som efter Ulykken; særlig har det glædet os at erfare, med hvilken Omhu og Kærlighed han har taget sig af samtlige Enker uden at gøre Forskel, hans Virksomhed som Sjælesørger har været og er i det hele en saadan, at alle, som ere af Sandhed, glæde sig derover.

Stor er Sorgen paa Harboøre over Hjem søgelsen, men den Sorg og Smerte, som Avisernes hitre Angreb paa vor Kristendom og vore Præster have tilføjet os, er ikke mindre. Vi føle os krænkede i vor Sjæls Inderste ved at se det bedste, vi eje her, vor Kristendom, den Magt, der styrker os i vort Arbejde, der fylder os med Mod og Kraft til den daglige Kamp for Tilværelsen og har fyldt vore Hjem og Hjerter med Fred og Glæde — givne til Pris for Afsky, Spot og Haan af Bladreferenter, der synes at mangle enhver Forudsætning for den rette Forstaaelse af Livets virkelige Alvor.“

Harboøre, den 8. Decbr. 1893.

Paa Menighedens Vegne:
(8 Underskrifter).

Den anden Meddelelse er indsendt som Moderklæring og findes i samme Blad af 16. December 1893. Der hidsættes følgende:

For 30 Aar siden, da vi vare unge Mennesker, levede Folk her paa Harboøre som i andre Sogne her omkring, de vare livlige og muntre. Ved Bryllupper, Barnedaab, Juløgilder etc. fik de unge sig en Dans efter en Musikant, der stadig gned væk paa sin Violin, de gamle bænkedes om de lange Træborde, der vare almindelige her, og Mændene fik sig en dansk Snaps

til deres Mad samt en Kaffe-punch; ved saadanne Lejligheder var Præsten i Regelen til Stede, navnlig ved Bryllupper og Barnedaab, og skete der Overdrivelser, naar han var til Stede, talte han haardt formanende eller advarende derom; naar Præsten var blandt de samlede, skete der aldrig Overdrivelser, thi for denne havde man den Gang en ærefuld Respekt, som om han var et højere Væsen iblandt os. Folk gik i Kirken, til Alters, læste deres Morgen- og Aftenbønner, vare i det hele religiøst anlagte, førte et strengt, tarveligt og arbejdsomt Liv under meget smaa Forhold. Disse Forhold vedbleve til for omtrent 16 Aar siden, da Pastor Moe kom her til Sognet som Indremissionspræst; han prædikede om Hellige og Vantro, om at ethvert Menneske skulde omvende sig og blive et helligt Menneske, at ethvert helligt Menneske skulde vidne for de vantro, og gjorde de ikke dette, vare de ogsaa vantro, at alle, der ikke omvendte sig og bleve hellige Mennesker, gik til Helvede etc.

Da Pastor Moe var en dygtig Taler og en bestemt og myndig Mand, fik han snart en Del med sig, og de gik da omkring i Sognet for at omvende Folk til at blive Hellige. Da disse Folk ikke altid valgte pæne Udtryk til dem, de besøgte, opstod der snart Rivninger, som foranledigede, at der opstod en Menighed, der kaldte sig de Hellige, som derefter sagde til alle, der ikke bestemt kunde følge dem, at de vare vantro, og de bleve derefter betragtede som uden for den kristne Menighed og uden for det hellige Samfund; det skarpe Skel, som Pastor Moe fordrede, foranledigede mange Steder, at Mand og Hustru, Forældre og Børn ikke kunde forstaa hinanden, og da dette stadigt af Pastor Moe blev gentaget, at saaledes skulde det netop være, blev Følgen deraf, at nogle af den hellige Menighed bleve alt for overspændte; men vi tro, at den Fremgangsmaade, saadanne Mennesker bruge, er i

Overensstemmelse med deres Overbevisning. Disse Forhold ere vedblevne, efter at Pastor Moe har forladt Harboøre og vedligeholdes ved, at han af og til rejser herop, hvilket ogsaa har bevirket, at vi i de ca. 9 Aar, siden Pastor Moe er rejst fra Harboøre, have haft fire Præster, hvoraf de tre have søgt og faaet andre Embeder, hvor der vist næppe var bedre Indtægter end her.

Hvad de to Præster Moe og Madsens Taler ved de forulykkede Fiskeres Jordefærd angaar, da skulle vi blot bemærke, at vi, som ere vante til at høre Indremissionspræster, fandt dem milde.“

Harboøre Sogneraad, den 13. Decbr. 1893.

(9 Underskrifter).

Den tredie Erklæring er indsendt af en Distriktslæge Thierry i samme Blad af 3. Januar 1894 og har til Overskrift:

Harboøre-Fiskernes Rygte.

„I Anledning af de troende Harboøre-Fiskeres Protest mod Avisreferenternes Skildring af dem og Sogneraadets Erklæring om samme Emne skal jeg for Sandhedens Skyld ikke undlade at meddele, at da jeg 1880, altsaa for 13—14 Aar siden, kom til at bo i Jylland i Egnen mellem Herning og Ringkøbing, var Harboøre-Fiskernes Rygte derinde omkring i alt Fald unægtelig nøjagtigt saaledes, som Harboøre-Fiskerne i deres Protest beskrive sig selv. Jeg vil ikke trætte med at gentage Ordene, men blot bemærke, at jeg bl. a. overordentlig tydeligt mindes, at der fortaltes, at paa de Steder, hvor Fiskerne holdt til, kunde de slet ikke have Møbler, Stole, Borde etc. som andre Steder, fordi Fiskerne, naar de bleve fulde, brød dem i Stykker for

at benytte Stole- og Bordben og lignende som Vaaben i deres idelige Slagsmaal, saa at der ikke kunde bruges andre Møbler end dybt i Jorden nedrammede Pæle, hvorpaa Planker vare spigrede saa fast, at de ikke kunde rives af for at benyttes i nævnte Øjemed; men — tilføjedes der undertiden — nu skulde de nok være begyndte at blive bedre. Da dette udtaltes for ca. 13 Aar siden, forekommer det mig rigtignok at stemme særdeles godt med Fiskernes eget Vidnesbyrd om sig selv i „Protesten“, og det bliver noget vanskeligt at tro, naar deres Rygte inde i Landet var som anført og de selv sige det samme, at der da slet ikke skulde være noget om det, som det ærede Sogneraad vil have os til at tro.

Sandheden er vel den, at de ærede Sogneraadsmlemmer altid have været yderst pæne og skikkelige Mænd, der aldrig have drukket eller slaaedes, hvad de da sikkert ere endnu, hvorfor de ikke heller kende synderligt til den Forandring, der er foregaaet med i alt Fald en Del af de andre Fiskere. Men lige saa sikkert eller endnu sikrere er det dog vistnok, at det almindelige Rygte og Fiskernes eget Vidnesbyrd om sig selv, der stemme saa vel overens, er Sandhed, og at den af dem beskrevne store Forandring eller rettere Forvandling ved Guds eget Ords og Guds Aands Paa-virkning virkelig er foregaaet med dem, der have vidnet derom. Dette i Sandhedens Interesse uden Forbindelse med nogen af Parterne.“

Aug. Thierry,
Distriktslæge.

Til disse tre Erklæringer skal jeg føje nogle Oplysninger, jeg dels har modtaget fra paalidelige Mænd, dels selv har haft Lejlighed til at undersøge. Jeg har før bemærket om Fiskeren, at der kan være noget

haardt og hensynsløst over ham, og rejser han sig i sin Vrede, betænker han sig ikke paa at knække Arme og Ben paa sine Medmennesker. Her blot et lille Træk: Da jeg opholdt mig paa Ranum, kommer min Vært, en Gaardmand fra Ranum, hjem en Aften fra et Marked i Løgstør. Som han holder for Døren udbryder han: „N. N.s Karl fik knækket sin Arm i Dag ved et Slagsmaal.“ „Saa-aa, hvem har gjort det?“ „Det var naturligvis disse forbandede Fiskere fra Harboøre, der vare paa Spil i Dag igen.“

Fiskerne laa ofte i Løgstør Kanal paa deres Sommerfiskerier og benyttede da Lejligheden til at faa sig en Rastdag og samtidig more sig lidt.

Da jeg en Dag spurgte en ældre Fisker, hvordan de sædelige Tilstande var før Pastor Moes Komme, svarede han: „De' soe swot ud, bette Bro'er.“ (Det saa sort ud, bitte Bro'er). Deres Kristendom var vel den samme som paa de fleste andre Steder i Danmark, hvor Døden rugede over Hjerterne; men deres Liv var raat og ugudeligt.

Strandtyveri

var gængs over hele Linien. De stjal Tømmer, som om Foraaret kørtes „op i Landet“, hvor det blev solgt til Landboerne til ret gode Priser. I Vestenstorm var det ikke sjældent, at Mændene gik foran til Havet for at slæbe op af Planker og Brædder. Bag efter kom saa Kvinderne med Køretøjet for at hente det hjem. En Strandfogedsøn var en Nat nede med tre Karle for at slæbe i Land. Deres „Tejne“ (Madkasse) havde de

sat paa en ilanddreven Planke, som de havde slæbt et godt Stykke op. Da de efter kort Tids Forløb kom tilbage igen til samme Sted, var Planken forsvunden, men „Tejnen“ var pænt ladet tilbage. Et Skib, der var nydelig udstyret, var strandet. Efter at have stjaalet under Bjærgningen, hvad der kunde tages med hjem, gjorde et Komplot paa fire Mand Aftale med hverandre om skiftevis at underholde Vagten, der bestod af unge Karle og Piger, der enten tjente hos Strandfogderne eller vare lejede af dem, medens de andre gik ned og pillede Kobberplader af Skibets Sider. Skulde Vagten en Gang imellem faa i Sinde at nærme sig, blev der givet Signal, og Fyrene vare altid borte i Tide. Imidlertid var det dem alligevel ubageligt saaledes at skulle rende fra deres Arbejde. Det sinkede dem begribeligvis, og de gjorde derfor Akkord med Vagten om at forholde sig rolig og lade dem passe deres Gerning uforstyrret. Manden skulde derfor have sin Part af Fortjenesten. Vagten gik ind derpaa; men ved Delingen blev han selvfølgelig snydt, hvad han formodentlig har anet; thi han var ikke rigtig tilfreds; men det nyttede jo ikke at mukke.

Enkelte Gange gik det dog saa vidt, at Øvrigheden traadte til. En stor Bark strandede med „Engelblaa“, det var en uhyre kostbar Ladning. Skibet søndersloges, og Ladningen skyllede i Land. Her var noget at hente hjem. Det var let at faa fat i, det laa langs med Kysten, og det var let at transportere. Øvrigheden fandt i en Mands Mødding „Engelblaa“ for en Værdi af flere 1000 Daler, efter sigende 14000 Daler.

Men den Gang maatte ogsaa flere af dem ned til „Fatter“ for længere Tid.

Drikketiet

var ligeledes almindeligt, og det var desværre alt for sandt, naar der blev sagt, at Fiskerne drak som „rene Svampe“. Naar de gik paa Havet, maatte der selvfølgelig Brændevin med. En af Baadlavet leverede til hver Tur paa Havet en Pot Brændevin mod at faa den største Fisk, som fangedes den Dag. Desuden blev to Flasker medbragt af selve Fiskerne. Ofte kom en Bonde eller en Enke og had et saadant Baadlav medtage et „Trou“ Kroge (2 Sæt-400 Kroge) paa Havet. Fiskerne sagde ikke nej, men en, helst to, Flasker Brændevin var Betalingen. En halv til en hel Flaske Brændevin til en Fisker i Løbet af 12 Timer var slet ikke saa lidt. Selvfølgelig førte det ogsaa med sig, at nogle af dem vare i „let Humør“ hver Dag. Dog var Drikketiet ikke endt, fordi de vare komne i Land, havde delt Fangsten og vare paa Hjemvej. Nej, de maatte til Afsked ind til Baadejeren og have den sidste Hjertestyrkning. Wi ska' ind aa bytt' en hal Pott (vi skal ind og dele en halv Pot). Dette gik for sig paa følgende Maade: De bænkedes omkring det lange, firkantede Træbord. Flasken og et eller to Glas kom frem paa Bordet. Husmoderen skærer nogle Skiver af et stort Rugbrød og lægger dem paa Bordet somme Tider paa en Tallerken og somme Tider paa det bare Bord. Glassene gaa omkring, og der brækkes Stumper af Brødet, som spises „bart“ til de klare

Snapse. Denne halve Pot betalte Fiskerne, men to Gange om Aaret maatte Baadejeren holde „Boil“ (Gilde) for Lavet, fordi hans Baad fik Part i Fangsten lig med en Mand. Til den første Boil, Skiboil kaldet, maatte Fiskerne medtage Hustru, Børn og Medekvinden (den Kvinde, der hjalp med at mede Krogene). Denne Boil stod gerne tredje Juledag. Den anden Boil kaldtes „Hwæll-Boil“ og faldt sidst i Januar. Til den Tid slæbtes Baaden op i Klitterne, og Bunden vendtes i Vejret (de hwællede Baaden, deraf Hwæll-Boil). Til denne sidste modte kun Mændene, og medens der til den første blev bestilt Spillekanter, ofte en Harmonika-trækker, fordi de skulde have sig en „Snurom“, vare de sidste fuldstændig fri for sligt Spasmageri, thi her var kun Tale om Punchen, det var Drikkegilde og intet andet. Der blev ogsaa drukket saa tæt, at enkelte maatte bæres hjem, og de øvrige kunde have al gyldig Grund til at gøre som Præsten, der paa Vejen til Kroen omhyggelig rensede Stien for Sten, da han af Erfaring vidste, at de paa Hjemturen kunde blive ham drøje nok at komme klar af. Ganske vist blev der ogsaa drukket ved „Skiboilen“, det var mindre rigtigt at sige andet. Tidt syntes det Kvinderne, at Mændene tøvede for længe ved de Kaffeponcher, de fik lige efter Aftensmaden, de længtes efter Dansegulvet; men først maatte der jo tages af Bordet og dette flyttes ud eller sættes til Side. Ved deres Henvendelse til Mændene om snart at blive færdige, var der i flere Baadlav følgende tydelige Svar: „Naar wi føst haa faa't di fø'est tretten, saa ka wi snak' sammel om er.“ (Naar vi først

har faaet de første tretten, kunne vi tale sammen om det). Det kunde ikke gaa an for de unge Fiskere at trække sig tilbage saadan en Nat. De skulde drikke med. „Naar I haa wæt mej i æ Sø'e, saa skal I aassaa væ mej i æ Haun.“ (Naar I have været med i Søen, skulle I ogsaa være med i Havnen).

Til saadanne Gilder kom Overmodet op i dem, og det galeste var da det bedste. En Gang, ved et „Parbal“ var det vist, tog en ung Fisker en Femdalersedel op af Lommen, dyppede den i Brændevin, holdt den til Lyset og spiste den til sidst som Paalæg paa et Stykke Smørrebrød. Ja, dette skal være sket flere Gange.

Til visse Tider havde de Bal paa Kroen med Øvrighedens Tilladelse. Men Tilladelsen gjaldt kun til Kl. 12. At Rettens Haandhæver i Tilfælde af, at han mindede dem om Tiden, mer eller mindre lempelig blev smidt ud, hører selvfølgelig ogsaa til deres Meriter.

Usædelige

maa man desværre ogsaa beskyldte Fiskerne for at være paa den Tid, Talen er om. Mange uægte Børn uden for Ægteskabet fødtes der dog ikke, kun 5 %, og dette kan jo i vort Land ikke regnes for særlig slemt; men i saare mange Tilfælde var Bruden frugt-sommelig. Men naar blot de sørgede for at holde Bryllup „i Tide“, saa regnedes det ikke for noget. Den daglige Samtale var i Forhold dertil. Jeg har selv hørt Skoledrenge i tolv Aars Alderen paa Hjem-

vej fra Skolen føre en meget fræk Samtale til Moro for alle Børnene.

Særlig paa Havet drøftedes adskilligt; ja, det skal være vist, at der ude kunde Fiskeren sige, hvad ingen fik ud af ham paa Landjorden; og mærkelig nok, var det en Hemmelighed, forblev det en Hemmelighed; de røbede ikke hverandre. „Sej wos, er et no sand, Wolle?“ (Sig os, er det nu sandt, Ole?) „Naar wi er urren for æ Røuwel, ka wi sej, hwa wi wil.“ (Naar vi ere uden for Revlen, kunne vi sige, hvad vi ville.) Og det gjorde de.

Statistikken udviser i 4 paa hinanden følgende Aar omkring Pastor Moes Komme følgende: Første Aar: af 10 Bryllupper var ved de 5 Bruden frugtsommelig, altsaa 50 %; det andet Aar 1 af 5, altsaa 20 %; det tredie Aar 4 af 4, altsaa 100 %; det fjerde Aar 6 af 11, altsaa 54 $\frac{1}{2}$ %. I Gennemsnit 56 %, hvilket med andre Ord vil sige, at af 9 Bryllupper have mindst de 5 været besmittede. (Sammenlign Side 53).

Der var den Gang endnu ingen Børster (Høfdearbejdere) kommet til Havet, saa her kan kun være Tale om selve Harboørebefolkningen.

Det aandelige Liv

paa Harboøre stod selvfølgelig paa samme Stade som det sædelige. De havde en stor Agtelse for Præsten og en Forsyns-Tro paa den første Person i Treenheden.

Tidt saa de Døden under Øjne, ofte slap de med Livet uden egentlig at have gjort Regning derpaa, og

i saadanne Tilfælde tilskreve de for det meste Vorherre, Gudsfader, Æren derfor. Træffe kunde det ogsaa, at de selv toge den, som da en Fisker, der gik baglængs i en Vaage, af Strømmen blev ført hen under Isen. Først lovede han rigtignok Vorherre at omvende sig, hvis han vilde redde ham, men da han blev ført hen til en anden Vaage og fik arbejdet sig op paa den sikre Is, sagde han til sig selv: „Folk sejer om dæ, at du er ett saa ring' en Kaael, aa de' wa da heller ett enhwæ' Dræng, der skull ha gjord dæ de' her ætter.“

(Folk siger om dig, at du er ikke saa ringe en Karl, og det var da heller ikke enhver Dreng, der skulde have gjort dig dette her efter).

Det var ikke ualmindeligt, at der blev holdt Bordbøn, og naar Fiskeren stak i Søen og havde faaet Baaden „flot“, det vil sige var kommen uden for Brændingen, saa tog alle Mand Hatten af, hvorefter de fremplaprede en Bøn i Munden paa hverandre, medens Aarerne bleve ved at gaa. At der kunde være Skænderi og Banden lige forud og bagefter, er jo ikke andet end, hvad man hører de hundrede Gange hos Bønder med en gammel, livløs Gudsfrygt. Naar saadan en Bonde kører ud af sin Gaard, siger han ofte: „Naa i Guds Navn,“ ja, selv Hestene kunne være saa fortrolige dermed, at de forstaa det som Afgangssignal. Andet er det tidt heller ikke; thi der vil ikke være noget til Hinder for, at samme Mand i næste Minut kan udbryde: „Saa skulde da ogsaa F . . . tage den Dreng, nu er den brunes Streng alligevel kommen øverst.“

Med deres gamle Gudsfrygt forbandt sig ogsaa en

god Del Overtro. Saaledes kom en Dag en Fisker ind til Præsten og bad om Vin til sin syge Hustru, hun led forfærdelig af Mavesmerter. Præsten var ikke rigtig klar over Situationen og spurgte, om han ingen Penge havde at købe Vin for hos Købmanden. „Jo, men det skulde være af den Slags, der var „læst“ over, for det kunde hjælpe.“

Bønnen, som Føreren („Præsten“) sagde, naar de stødte fra Land lød saaledes:

Du store Gud, som os har skabt,
 Gud, lad os aldrig bli'e fortabt.
 Vort Haab og Lid sætte vi til dig,
 Herre Jesus, vær os miskundelig,
 Du Hellig Aand i lige Maade,
 Som meddeler os arme Synder Raad, Visdom og Naade.
 O Gud, giv os Lykke og gode Raad,
 I vort Kald og i vor Stand,
 Som flittige at være, vort Kors taalmodig at bære
 Og siden fange udi Himmerige mig Del og Lod. — Amen.

Fader vor . . . Herre velsign os og bevar . . .

Og Guds Fred, som overgaar al Forstand, styr og reger, vogt og bevar alle vore Hjerter. Sjæl, Sind, Aand, Hu og Tanker.

Ligeledes havde Fiskerne en fast Bøn, naar Fangsten var til Ende. Naar den sidste Krog var taget ind (faaet rind den sidst' Stræng), saa sagde „æ Førmand“:

„Ring æ Stræng
 Aa tak Guj for æ Pæng,
 Staun i Haun
 I Jesu Navn. — Amen“.

Alle de øvrige mumlede med.

De havde ogsaa en anden Bøn, som tidt brugtes ved Siden af, den lyder saadan:

„Kristus Jesu, vor Herre. Saa du kære Jesus, der har sendt os vel paa Vandet, send os lige saa vel paa Landjorden igen med helt Skib og karsk Mand i den korsfæstede Herres Jesu Navn. — Amen.“

Ude paa Vandet kunde der opstaa Klammerier ved at f. Eks. det ene Baadelav kom i det andets Garn, hvilket medførte Kiv og Spektakel. Mærkeligt nok kom det sjældent til Slagsmaal mellem Fiskerne, men derimod oftere mellem deres Hustruer. Kamppladsen var da gerne Klitterne, hvor Kvinderne mødtes for at modtage deres Mænd med den erhvervede Fangst. I saadanne Tilfælde gik det ud over Ansigtet og Haaret. Den Gang havde de ikke lært vore moderne „Skaller“.

Naar der under Landgang er særdeles godt Vejr med „slet Hau“ (stille Hav, slet ingen Brænding), sige de ofte til hverandre: „I Daa blywer der ingen Offer te æ Præjst.“ (I Dag bliver der ingen Offer til Præsten). Udtrykket hidrører fra en Stormdag, hvor der var særdeles vanskelig Landgang. Fiskerne lovede da Vorherre at give Præsten et godt Offer, hvis de kom vel i Land. Det kom de, og Præsten fik sit Offer. Naar der nu er „slet Hau“, er der naturligvis ingen Udsigt for Præsten til et Offer.

Det aandelige Livs Vækkelse

var allerede spiret frem 3—4 Aar før Pastor Moes Komme til Harboøre 1877. En Mand, Kr. S., havde

faaet samlet tre andre Mænd, der havde begyndt saa smaat at aflægge Drikkeriet, Banden og noget af det groveste Verdensliv — ikke Strandtyveriet, det varede lidt endnu. — Disse 4 Mænd samt deres Hustruer samledes hver Lørdag Aften i al Stilhed omkring i de smaa Hjem. Et Par Sypiger kom til, og denne lille Flok holdt nu sammen trods Mængdens Spot.

Deres Leder, Kr. S., stod for dem som en Engel, sendt fra Gud, indtil han en Aften fremsatte den Lære, at om et Menneske ikke hørte Kaldet her, kunde det faa det at høre hinsides og omvende sig.

Megen Uklarhed var der hos dem over Guds Ord, og de havde næppe fundet Hvile hos Herren. I en saadan Tid lader man sig let paavirke; men dette forekom dem dog at være noget, de maatte og skulde tage Afstand fra, og det gjorde de.

Deres Veje skiltes, med Sorg forlode de deres aandelige Leder og fortsatte selv deres Møder. Kr. S. flyttede siden bort fra Harboøre. Nu gaar han for Grundtvigianer. Denne lille Flok levede under Tryk og Haan fra Verden uden Vejledning og uden en hjælpende Haand, til hvilken de dog følte stor Trang. Kun Anders Stubkjær var der ovre en Gang og havde talt om Engle, der vaagede over Herrens smaa, til stor Moro for Harboørerne, der endnu aldrig havde haft Engle til deres Tjeneste og nok gad vide, hvordan saadanne Fyre saa ud.

En Mand, Kr. Th., havde ogsaa besøgt dem i tre Dage og bestyrket dem i deres smaa Sammenkomster. Kr. Th, sagde til dem, da de forklarede ham, at Ordet,

Bibelen. kunde være god nok, men deres egentlige Holdepunkt var Daabspagten og Fadervor. „Ja Venner, jeg vil sige eder min Mening, I staa for Tiden nærmest Grundtvigianerne. I mangle Fodfæste i Guds Ord. Men dog glæder det mig saare at være sammen med eder, og det er mit Haab, at Herren skal bringe det til noget herovre. Men,“ tilføjede han, „hvis Herren ikke ved sin Aand faar kastet Lys over Ordet, saa I faa hentet Næring deraf til daglig, saa naa I dog med eders Daabspagt ikke Himlen.“ Denne Samtale staa endnu lyslevende for min Fortæller. Han siger, at den Nat sov de ikke, og det blev et Vendepunkt for dem.

Saa endelig kom Pastor Moe. Med stor Forventning gik den lille Skare til Harboøre Kirke for at høre deres ny Præst for første Gang. Da Prædikenen var til Ende, og de samledes ude paa Kirkegaarden, da var der Højvande. „Wi wa saadden godt di $\frac{2}{3}$ aa æ Wej hjem aj æ Himmel.“ (Vi vare godt $\frac{2}{3}$ af Vejen hjem til Himlen). Der blev holdt Raad om at besøge Præsten med det samme, men dette blev dog opgivet foreløbig. De vilde endnu en Gang høre ham. Deres Glæde var næsten saa stor, at det var dem snarere som en Drøm end som en Virkelighed. Efter den anden Søndag besøgte de tre Mænd „æ Præjst“, Moe bød dem velkommen, gav dem Stole at sidde paa, og nu begyndte Samtalen. Den indleddedes med en lang Pavse, der kun afbrødes af Præstens taktfaste Skridt frem og tilbage paa Gulvet. Til sidst begyndte de at fortælle med sunket Mod om deres Møder og deres

Sjæls Tilstand. Moe sagde: „Jeg har hørt om eders Moder; ved saaledes at skilles fra andre og flokkes i et helligt Samfund er der to Sider, og jeg vil herpaa anvende et Træk om en ung Pige. Hun vidnede om Herren, besøgte syge og samlede Folk sammen om sig; men da hun skulde dø, viste det sig, at hun intet havde at dø paa.“ — Dermed var Samtalen endt, og de tre sagde Farvel. Havde Barometret staaet højt før, saa stod det lavt nu. Det var løbet ned i en utrolig Fart, det stod paa Taage, Graavejr.

Ude paa Vejen skildtes de tre Venner, dybt nedslagne med det Resultat, at deres smaa Sammenkomster, som dog havde været til stor Velsignelse for deres Hjerter, nu vel sagtens helt maatte opgives. Mangen vil vel undres over denne Modtagelse af de tre Mænd, der dog sikkert vare de eneste virkelig levende Mænd derovre; men Pastor Moe var næppe selv mere end vakt og stod i alle Tilfælde saare uklar. Men da der kort Tid efter begyndte at gaa et vældigt Aandens Vejr hen over Harboøre, saa Syndere spurgte om de rette Stier, hvor de monne gaa, da fik de paa en for disse enfoldige Sjæle næsten ubegribelig Maade hans store Hjertes Kærlighed at føle, ja det var endog saa synligt over for Verden, der jo saa op til Præsten som til en Halvgud, at den begyndte at stille de tre Mænd i Rang med Præsten, fordi han tog dem under Armen, hvor han traf dem, ved Havet, ved Møderne og ved Kirken.

I Begyndelsen vare de fleste Beboere ret godt tilfredse med deres ny Præst. Han prædikede godt, og

var jo en Mand, der tog det alvorligt i Kirken; men hvad — skulde en Præst ikke have Lov til at være alvorlig, hvem skulde saa? For øvrigt hørte han den Gang ikke til nogen kirkelig Retning. Indre-Missions Ven var han ikke. Livet der stod han helt fremmed for. Følgende kan aflægge et Vidnesbyrd derom. En Dag faar han et Brev fra en Missionær saalydende: „Undskyld, at jeg som ubekendt forlanger af Dem, at bekendtgøre et Møde den 21. ds. i Skolen.“ Dette korte og temmelig udfordrende Brev gav han intet Svar paa. At det ikke førte ham nærmere til Missionen, og at vedkommende Missionær intet Møde fik i Skolen behøver jeg vel ikke at tilføje. Imidlertid kunde det ikke gaa af uden Sammenstød og Storm. Forargelsen vil komme, og den kom, selv om det var, som Pastor Moe en Dag sagde til mig: „Paa Harboøre lempede jeg mig frem, thi der var en gammel Gudsfrygt; men i Skanderup gik jeg lige paa, thi der var intet.“

Røret kom, da de opdagede, „at jeg vilde udføre i Praksis, hvad jeg talte om.“ Saaledes var der en stor Gaardmand, som lod sig tegne til Alters. Da han efter Moes Formening levede et mindre pænt Liv, sagde han en Dag til Manden, at han skulde komme op og tale med ham før Altergangen. Det fandt Gaardmanden at være mindre lysteligt og svarede, at han intet havde at tale med Præsten om. — „De skal, hvis De vil til Alters.“ Dermed skiltes de. Manden kom ikke til Præsten, men mødte om Søndagen til Skriftemaalet. Moe gik ned i Kirken og sagde til ham: „I Dag kommer De ikke til Alters.“ Manden havde nu sat sig i

Hovedet, at Præsten ikke saadan skulde løbe med ham, han gik med op til Alteret, men Præsten gik forbi ham. Manden forsvandt med det samme ud af Kirken, og at der blev Harme og Raseri mod Præsten, kunne vi vel let forstaa. Flere lignende Træk lagde Ved til Ilden og hjalp til, at det snart kunde bryde ud i stærke Flammer. En Dag møder Præsten en gammel, fordrukken Fisker med en Flaske Brændevin i Trøjelommen. Da Fiskeren øjner Hr. Pastoren, stikker han Flasken ind paa Brystet. Men ak! Præsten havde opdaget Ulykkesfuglen, og da han møder Fiskeren, siger han: „God Dag K. T.“ „Godaw Hr. Pastor!“ „Hvad er det, De har inden for Trøjen?“ „De', de' . . er en Flaske, Hr. Pastor.“ „Lad os se den — det er jo en Flaske Brændevin, nu skal jeg sige Dem, hvordan man behandler en saadan Djævel,“ og dermed slog Moe Flasken ned i Vejgrøften. „De' er ett mi ejen Flask, Hr. Pastor“ (Det er ikke min egen Flaske, Hr. Pastor), sagde Fiskeren. „Nu skal jeg gaa over til Købmanden og betale den,“ og dermed skiltes de. Der var naturligvis adskillige, som tilraadete Manden at melde Præsten, og denne kunde selvfølgelig have faaet en Mulkt; men den gamle Fisker lod det i alt Fald være, enten saa Grunden har været Agtelse for Præsten eller maaske en øm Samvittighed.

Præsten arbejdede videre. Livet, som det levedes der ovre, blev skaanselsløst draget frem tillige med deres Tankegang og belyst af Guds hellige Ord, og det med en Klarhed og Overbevisningens Varme, der gjorde sin Virkning. Mange, mange Mennesker her i Dan-

mark lænke sig Pastor Moe som en Bulderbasse, der raaber, stamper, fraader og slaar i Luften, men det er saa langt fra, at man næppe kan lænke sig en mere rolig Prædikant. Spørgsmaalet, hvad det er, der gør Folk saa forbitrede paa ham, er besvaret forskelligt. Og det kan jo nok være, at saadanne Udtryk som: „I Bønder, der ikke bestille andet om Vinteren end at tælle Ribbenene paa eders Køer, I kunne have godt af at tænke paa, hvordan de Mennesker faa det i Helvede, som ikke ville bøje Knæ for den Herre Jesus,“ — eller: „Saadan en Pranger, der med Glæde beder F . . . t . . . sig, hvis han kan tjene 2 Kr. paa en Ko derved, — eller: „Naar Klokken kalder Syndere til Guds Hus, og Himlens Kongesøn møder selv for at læske den hungrige Sjæl og gyde Olie i deres Saar, da ser man den unge Kommis tage Stok og Cigar og med knejsende Nakke og dyb Foragt vandre forbi Herrens Hus. Det kan da ikke falde den hovmodige Købmand ind, at de forbitrer Folk.“

Men for mig staar det saadan, at denne klare, irriterende-rolige, skarpe-træffende og hensynsløse Sønderripen af Folks indbildte Gudsfrygt, denne ubarmhjertige Stilen til Skue af deres Indbilskhed, Selviskhed og Pjankethed, denne evindelige Paapegen af det umulige i at frelses ved noget andet end Jesus Kristus og ham korsfæstet, dette stadig gentagende, at Herren lader sig ikke spise af med Taarer og gode Gerninger, men sender alle dem til Helvede, som ikke ville gaa paa den trange Vej til Himlen sammen med alle de Hellige — alt dette forarger Mennesker

og faar dem til i fnyssende Vrede at bande paa aldrig mere at gaa efter den gale Præst. hvilket dog ikke forhindrer dem i at komme igen næste Søndag: „thi hvad der er alligevel noget i, hvad han siger.“

For øvrigt skal jeg blot henvise Læseren til Møes Postille; den er et tro Udtryk for hans Forkyndelse, som den var og lyder den Dag i Dag.

Kirken var propfuld nu hver eneste Søndag. En Del vare begejstrede, en Del rasede. 10--12 Mennesker kom sammen til Smaamøder, dog stadig under Mængdens Spot.

„Brændevinsprædikenen“

blev nu Indledningen til en stærk Vækkelse, der gik over det meste af Harboøre. Selve Prædikenen er det mig umuligt at faa fat i, da Opskriften er borte: men den huskes den Dag i Dag. Det var Evangeliet til tredje Søndag i Fasten: „Og Jesus uddrev en Djævel, og den var stum“. Moe begyndte med at bevise, at den Djævel, som her paa Harboøre ødelagde Befolkningen, var Brændevinsdjævelen. Han fortalte, at forleden Dag vare to rejsende Haandværkssvende komne ind i Præstegaarden Kl. 9 Form. halvfulde. „Jeg spurgte dem, hvorledes de allerede saa tidlig paa Dagen vare blevne fulde. De svarede: „Vi gaa omkring og fægte; Penge faa vi faa af, men Folk ere flinke mod os, de give os en Snaps og en Kage paa hvert Sted.“ -- I kort Tid har jeg været eders Præst, men i alle de Huse, hvori jeg har været, har jeg fundet Flasken som Prydelse.“

Dernæst forklarede han dem Brændevinens Sammensætning, og hvor skadelig den er for det menneskelige Legeme, og fortsatte nu: „Ja, ville I nu ikke undvære denne Gift, saa sørg for ogsaa at faa den i Mæden. Skal Legemet ødelægges, hvorfor saa ikke gøre det hurtigt?“ — „I skulle have Brændevin, naar I ere kolde, I skulle have Brændevin, naar I ere varme.“ „Naar vi ere tørstige, maa vi have en Snaps, og naar vi ere trætte, maa vi have en Snaps at styrke os paa. Naar vi ere forknytte, maa vi have en Snaps at slaa Sorgen til Side med, og naar vi ere glade maa vi have en Snaps, ja helst to. Vi maa have en Snaps, naar vi lægge os, og vi maa have en Snaps, naar vi rejse os. Besøge vi hinanden, maa vi have en Snaps til en Kage, og mindst to til Smørrebrødet, samt 2—3—4 Puncher ovenpaa. Ved Bryllupper, Barselgilder, ja, Begravelser møder du dine Gæster med Brændevinsflasken uden for Døren for at byde dem velkommen. Skal din Ven glæde sig med dig, maa han have Brændevin, og skal han sørge med dig over Tabet af dine kære, skal han ogsaa have Brændevin. Herren vil straffe eder for disse væmmelige Skikke med legemlig og aandelig Død. Kære Sjæl, ved du ikke, hvor Drankeren ender? Der-som Brændevin er det første om Morgenen og det sidste om Aftenen, vil du vel forstaa, at du maa ende i Helvede, efter Herrens Ord, der siger, at Drankere kunne ikke arve Guds Rige.“

Den faldt som en Bombe, og Bomben sprang. Mange gik hjem, tog Brændevinsankeret og hældte Resten ud paa Møddingen og have aldrig siden den Dag haft

Spiritus i Huset. Bibelen kom paa Bordet, og Kortene og Brændevinsflasken forsvandt. Foruden de ældres Sammenkomster, der voksede saa stærkt, at man snart byggede et Missionshus, som blev betalt med det samme, samlede Præsten de unge til Karle- og Pigemøder. Og disse Møder fik stor Betydning for Livets Fremgang. Det første Karlemøde blev holdt i en lejet Stue en Søndag Aften. Stuen var stuvende fuld. Med lidt bange Hjerte mødte Moe. Aldrig før havde han prøvet at holde Ynglingemøder. Han talte om Jesus, der var Sandheden, og dvælede blandt andet ved Fritænkeriets Dumheder. Fiskerne smilede, ja, en brast endog i høj Latter. De syntes, det var der Mening i, og de kom igen.

Eftersom Livet nu kom frem, satte Moe de troende i Arbejde. Selv var han svag og trængte til Hjælp. Det var ikke med ham som med en hel Del troende Præster i vort Land, der tro, at Himmel og Jord falde sammen, Sværmeri, Sektvæsen, ja alt muligt daarligt sniger sig ind i Samfundet, hvis ikke de ere med til alt og blive spurgt til Raads i alt, hvad der foregaar i Samfundet. Moe lod dem holde deres Møder uden hans Indblanding. Han kom der ikke, hverken til Tirsdags- eller Søndagsmøderne. Ligesaa med Børnegudstjenesten. De fik Lov til at udvikle sig frit under Guds Aand og Guds Ords Vejledning. Selvfølgelig gav han dem Raad, naar de kom ind i Præstegaarden for at tale med ham.

Under alt dette skiltes Folk mere og mere i to Lejre, Troende og Vantro, og Raseriet blev til Tider og for

enkeltes Vedkommende større og større og dermed Spotten over de Hellige. For en Del faldt det paa Præsten, og mærkeligt nok var det ofte, at de værste Spottere, de, der rasede mest mod ham, til sidst faldt med et sønderknust Hjerte og saa bleve til de mest nidkære til at forkynde, at Herren er god, og at der er Forladelse hos ham, ganske vist ofte med disse Forbemærkninger: at bliver du ved paa den Vej, du gaar, kommer du til Helvede.

Jeg skal her meddele et Par Omvendelseshistorier, som ere fortalte mig af vedkommende Personer selv.

Fiskeren J. K.

„Da jeg kom hjem fra Sommerfiskeriet, blev det mig fortalt, at vi havde faaet en ny Præst ved Navn Moe. At bruge „Kæften“ var han god til, men halvgal var han. Jeg kom i Kirken og fandt, at der var noget om det. En Søndag staar han og afmaler en Synder, der syntes godt om sig selv, men var „ækel“ i Guds Øjne. Blandt andet kom han til at sige: „Du Synder, du tænker som saa: ‚Aa, ja, syndefri er jeg just ikke; men det er da heller ikke saa galt med mig. Jeg er en trofast Kammerat. Jeg siger ikke nej, naar de bede mig om Hjælp. Jeg laaner Vennen baade 20 og 30 Kr., naar jeg har dem.‘ Du selvretfærdige Karl, imens lever du i aabenbar Utugt, ja har endog et Barn at betale til. Du Synder, tror du, den altseende og hellige Gud lader sig saaledes spise af med nogle Sedler til en Svirebroder.“ — Da tænkte jeg ved mig

selv: „No ska' du ha' Tak, din Flab, du haa sjæt mæ i Daa, aa saa ska' æ trækkes frem. Æ ska' low dæ aa hold dæ, at den dæ haar sladret, ska' kom' for Lowens Hammer, aa du ska' faa di Bekomst.“ (Nu skal du have Tak, din Flab, du har set mig i Dag, og saa skal jeg trækkes frem. Jeg skal love og holde dig, at den, der har sladret, skul komme for Loveus Hammer, og du skal faa, hvad dig tilkommer).

Saa gik J. K. hjem og gennembladede en gammel Lovbog, der i mange Aar havde staaet uberørt i hans Faders ormstukne Reol, for at se, hvad Straf Sladderhanken og Præsten kunde faa. Men ak, Kristian den femtes danske Lov havde ingen Paragraf desangaaende, unægtelig en stor Fejl ved den, men den var jo ogsaa gammel. Da han nu heller ikke kunde opdage Synderen, der havde underrettet Præsten om J. K's fortidige Liv, vendte alt hans Had sig mod den gale „Præjst med den beskidte Kjæw.“

Stadig gik han dog i Kirke „for at høre paa hans Galskaber, hvilke til Tider vare ret pudsige, og for at se paa Pigerne.“ En Søndag kom Præsten til at omtale Værtshusene som Satans Huse og har vist sagt om Bagerens Hus, at dette var bygget af Satan. Huset laa tæt op til Kirken, og Fiskerne sad og drak der inde. Mere end en Gang havde disse Fiskere lukket Vinduet op og raabt ud til de Hellige, som gik forbi: „Skaal, Hr. Pastor!“ Samme Hus var bygget af J. K.s gode Ven, der var Tømrer. Mange Gange havde J. K. prøvet paa at faa ham vred paa Præsten, men aldrig var det lykkedes ham. Til alt Uheld var han ikke i Kirken denne Dag, og der var jo saa ikke andet for

end at fortælle ham det passerede. Kort efter at han var kommen hjem, gaar han om til Vennen. „Godaw! No er æ Præjst da bløen heel tovele.“ „Hurren de’?“ spurgte Vennen. „Jo, han kaaller dæ æ Døuel.“ „Aa Sludder, hurr ka’ han kaal mæ æ Døuel? — æ du gal?“ „No, ja, ja, ve’ du ett tro mæ, de’ er en najn Sag, men de’ er, som æ sejer.“ „Ja, men wil do da ett sej mæ, hurr han ka’ kom te’ de’“ — siger Vennen. „Jo, han sejer, te’ æ Bagers er bygger aa æ Døuel, aa de’ ved æ, te do haar gjor.“ („God Dag, nu er Præsten da bleven helt taabelig.“ „Hvordan det?“ spurgte Vennen. „Jo, han kalder dig Djævelen.“ „Sludder, hvordan kan han kalde mig Djævelen? — er du gal?“ „Naa, ja, ja, vil du ikke tro mig, dot er eu anden Sag, men det er, som jeg siger.“ „Ja, men vil du da ikke sige mig, hvor han kan komme af Sted med det?“ siger Vennen. „Jo, han siger, at Bagerens er bygget af Djævelen, og det ved jeg, du har gjort.“) Dermed var Vennens Raseri ogsaa vendt mod Præsten.

En Dag var Præsten i J. K.s Hjem. J. K. kommer fra Jagten og gaar ind i Stuen uden at ane, at Moe er der. Præsten gaar hen imod ham for at sige god Dag; men J. K. begynder at flette Ederne sammen. Det var hans Hilsen, og dermed forlod han Stuen.

En Tid efter træffer han Præsten paa en Dæmning. J. K. gik med ladet Gevær. Selv den Dag i Dag staar det for J. K. som afgjort, at det eneste, der reddede Præsten fra et Skud Hagl i Benene, var dette, at Hanen umulig kunde blive spændt, uden at Præsten skulde se det. Det var J. K.s fulde Overbevisning, at det vilde være en Velgerning mod Menneskeslægten at tilrede Præsten saaledes, at han aldrig mere skulde

bestige en Prædikestol. Men at spænde Hanen og sigte med Præstens Øjne hvilende paa sig, kunde han dog ikke. Imidlertid vedblev han at gaa i Kirke. Dette vil maaske synes mangan en Læser underligt, men han er nu ikke den første, der har bandet paa aldrig mere at gaa sin Fod lang efter Pastor Moe og dog mødt næste Søndag igen, og desuden var der hos ham dybest i Hjertet en Erkendelse af Sandheden, selv om han skjulte det saa godt, det var muligt, baade for sig selv og andre. Følgende tør være et ret godt Bevis herpaa, og forøvrigt lader det os kigge ind i Sjælevivets Dybder, dets Erkenden af Sandheden og dets Trods mod Sandheden.

J. K. var en Dag gaaet ud paa Fjorden at stange Aal. Nu er der hist og her Vaager, aabne Huller, Frosten meget vanskelig kan lægge til paa Grund af stærke Strømninger. Uforsigtig, som han var, gaar han baglængs i en Vaage. Strømmen tager ham øjeblikkelig og fører ham ind under Isen. „Hvad tænkte du der under Isen?“ spurgte jeg ham. „Æ saa te' Worherre, at hvis han wil' hjælp mæ, saa wil' æ wær helle.“ (Jeg sagde til Vorherre, at hvis han vilde hjælpe mig, saa vilde jeg være hellig). Strømmen fører ham virkelig hen i en anden Vaage, og han faar Hovedet op. Han arbejder, Isen gaar itu; men til sidst kan den holde, og han kommer op paa den. „Hvordan gik det med dit Løfte, da du kom op?“ „Æ tint“ (tænkte), sagde J. K.: „Folk sejer om dæ, at du er ett saa ring' en Kaael, sa de' wa da heller ett enhwæ' Dræng, der skull ha gjor dæ de' her ætter.“ Dermed var hans Løfte ind-

friet, og der var næppe en, der fik noget at vide om hans fromme Beslutning.

Tiden gik, og Moe rejste til Skanderup. Samme Sommer, som Moe rejste om Foraaret, laa J. K. som sædvanlig paa Limfjorden ved Sommerfiskeriet. Hans unge Kone gik ene hjemme. Og hvor underligt! Samvittigheden vaagner hos ham. Syndeskylden tynger hans Sjæl. Hvad havde han ikke gjort mod Herren, mod hans Venner og da særlig mod Moe! Kunde han end til Tider slaa Gækken løs, saa var dog Hjertet tomt, fuldt af Angst for den hellige Gud. Og saa kom dertil Frygten for Kammerater og for Hustruen især. Naar han nu kom hjem, hvad saa? Hun kunde jo slet ikke forstaa ham og vilde vel tro, at han havde taget Skade paa Forstanden. Saa var deres Lykke forbi. Imidlertid er ogsaa hun vaagnet op. Hun har den samme Sorg i Hjertet og den samme Frygt for Manden. Hun kendte saa godt hans Raseri mod det Helligskab, hans Spot og hans dybe Had. Han vilde maaske jage hende ud af Hytten, og aldrig mere kunde de være lykkelige sammen. Men hvor forundrede og tildels glade bleve de ikke, da de fandt hinanden akkurat i samme Knibe! Nu skulde Moe netop i de samme Dage indvie et Missionshus i Nabosognet. Naturligvis mødte J. K. med sin Hustru til Mødet, men med et andet Sind.

„Da æ so ham,“ siger J. K., „tøtt æ, han wa bløuen saa kjøen. Far tøtt æ, han wa saa grim. Aa æ heel Ti’, de Staaen han tald’, gjor’ de’ mæ saa undt, saa undt, te’ æ hooj væt saa gal o ham, aa saa’e saa

møj Grim om ham. Da han wa færre, gik æ op te' ham for aa sej Godaw. Æ tint o er: Han wil wees ett sej Godaw te' dæ, men hwa, saa foer du, som du haar faatjent. Aa tink saa! I Ste' for aa wend æ Røyg te' mæ saa so'e han saa mild te' mæ, aa saae saa kjærlig: „God Dag J. K., nu vil De jo være et helligt Menneske, ikke sandt?“ Aa, de' gjord mæ saa godt, saa godt, men æ ka' ali'waller ett glem' all de' undt. æ haa saae om ham,“ sluttede J. K. sin Beretning med. („Da jeg saa ham,“ siger J. K., „tyktes jeg, han var bleven saa køn. For tyktes jeg, han var saa grim. Og hele Tiden, den Stund han talte, gjorde det mig san oudt, saa oudt, at jeg havde været saa gal paa ham. Da han var færdig, gik jeg op til ham for at sige god Dag. Jeg tænkte, han vil vist ikke sige god Dag til dig, men hvad, ma faar du, hvad du har fortjent. Aa, tænk saa! I Stedet for at vende Byggen til mig, saa saa han saa mildt til mig og sagde saa kærlig: God Dag . . . . Det gjorde mig ma godt, saa godt, men jeg kan alligevel ikke glemme alt det onde, jeg har sagt om ham.“) Nu er han, saa vidt jeg ved, et af de glade og frimodige Guds Børn, der kan sige med Paulus: „Jeg skammer mig ikke ved Kristi Evangelium, thi det er en Guds Kraft til Saliggørelse for hver den, som tror.“

M. K.

fortæller følgende: „Da Moe kom til Harboøre, blev der Røje. Jeg sad ofte med mine Kammerater hos en Gudsbespotter og saakaldt Fritænker og fortalte Prædikenen fra sidste Søndag. Vort Had voksede, som Livet kom os nærmere, og da Moe blev kaldet til

Skanderup, vilde de Hellige give ham Penge for at blive. Han skulde faa Penge nok, bare han vilde vedblive at være Præst paa Harboøre. Vi vare da nogle, der tilbød at give 1000 Kr. hver, hvis vi saa kunde være visse paa at komme af med ham. Men ingen havde dog Mod til at byde ham dem. Moe rejste imidlertid uden Vederlag til stor Glæde for Modstanderne. Der kom til Tider en underlig Tomhed over M. K., ja, Frygt og Angst; Humøret sank, og han forstod ikke en Gang sig selv. Han havde en god Ven, med hvem han drøftede sin Tilstand. Denne Ven var en Hædersmand; drak ikke, bandede ikke og var i M. K.s Øjne selvskreven til Himlen. „Hør T. P., ka' du ett hjælp mæ? De' kniber o alle Maader. Æ ka' ett sow'.“ „Du har vel ikke gjort noget galt?“ spurgte T. P. „Nej, de borgerlige Low' haar æ ett gjor' nøj imoer; men der er nøj gal mæ mæ. Der er Uro øwver mæ all' Ste'er.“ „Du skal bede te' Worherre, saa bliver du nok mere rolle (rolig). Naar du ingen Ting wed mæ dæ sjæl (dig selv), saa gaar det nok.“

Med denne Trøst gik M. K. hjem; men det gik ikke over. Det nagede der inde, det raabte højt. Somme Tider prøvede M. K. at rase ud, at drikke sig fuld, at spotte og bande over det hellige Rak, men lige meget hjalp det. Frygt for Døden nagede ham; Angst for den hellige Gud, der havde hørt og set alt, hvad der havde rørt sig i hans Sjæl, gennembævede ham. Særlig galt var det om Natten. Billeder af hans Fortids Liv rullede op, og Søvnens veg fra ham. Men nu øjnede han Redning. Han vilde sælge Gaarden og bort

fra Harboøre, bort fra dette hovmodige, skinhellige og dømmesyge Rak, der sværmede som Fluer i September. Og saa vilde han købe paa et Sted, hvor der var kemisk rent for sligt.

Efter kort Tids Forløb fandt han netop en Gaard, der passede ham, og en Befolkning, Naboer der omkring, han kunde sammen med. Det var gæstfrie, gemytlige Mennesker. De tog sig et Slag Kort ved en fornuftig Punch; og de kunde sætte en „Døuel“ fra sig med Anstand. Konen var imod og vilde ikke flytte, det var jo kedeligt; men det gav sig nok. Han kører der op med en Ven og tager Gaarden i nøjere Eftersyn. Det var fornøjelige Folk. Halvfuld kørte han hjem. Handelen skulde afsluttes om nogle Dage. Om Morgenen kom Naboen om til ham. „Hør M. K., de' er wess ali'waller gal aa gøjer den Han'nel“ (det er vist alligevel galt at gøre den Handel). M. K. sundede sig lidt, gik om Eftermiddagen op til sin gode Ven og Raadgiver T. P. De talte frem og tilbage: først ude i Stalden Kl. 12 om Natten slap det ud: „Æ er weed aa køiw en Goer“ (Jeg er ved at købe en Gaard). Da de havde drøftet Sagen lidt, sagde T. P.: „Det er for meget for den, og du faar for lidt for din egen, saa du skulde alligevel vente lidt endnu.“

Saa gik M. K. til Sengs. Hele Verden gik jo ogsaa til den forkerte Side. Han søgte Ro, men kunde ingen faa. Han vilde handle, heller ikke det lod sig gøre. Hustruen tiggede ham om at tage til Doktoren. „Aa, skidt mæ æ Doktor, hwa ka' han? Han ka' skryw nøj Sludder o en Støk Papir; aa saa foer æ nøj o æ Apo-

thek, som aller hjælper en Smuel meer end æ Wand ud' i æ Kéel.“ (Aa, skidt med Doktoren, hvad kan han? Han kan skrive noget Sludder paa et Stykke Papir, og saa faar jeg noget paa Apotheket, som aldrig hjælper en Smule mere end Vandet ude i Brønden). „Ja, ja, Mand, de' er no ett sand'! De' ka' vær' en Fejl we' æ Hjætt eller æ Laanger“ (Lunger). Trods M. K.s energiske Protest, fik hun dog Magten, og han kom til en Doktor i Lemvig to Gange. Recept fik han begge Gange; men da han altid havde foretrukket Gæstgiverens Mixtur fremfor Apothekerens og egentlig havde lige saa god Tiltro til den, lod han Gæstgiveren faa Fortjenesten begge Gange.

Hjemme hos ham havde en ung Fisker ved Navn P. H. sit Tilhold. Han var af samme Kaliber som M. K. Trods al Banden og Spotten gik han dog ret jævnlig i Kirke. En Aften faar han endog denne mærkelige Ide at gaa til Ynglingemøde og siger det til M. K. „Er du da tovele? Hwad wil du der? Wed du da ett, te di faadømmer dæ laant (langt) ne'er i Helvede?“ siger M. K. „Jo, faadømmes ska' eu, aa di glo'r o en, som en haaj (havde) gjor nøj undt, men de' ska' F . . g . . i mæ aasse blyw si'est Gaang“ (ogsaa blive sidste Gang). P. H. gaar til Møde, og hvor underligt! Ordet rammer ham denne Aften; han gik hjem med et sønderknust Hjerte.

Næste Morgen var P. H. allerede færdig til at fortælle M. K., hvor den Vej endte, de to vandrede paa. „Hør nu M. K., de' her, de' goer aller. Saar'en som wi haar hat er, saa goer wi te' Helvede. No wil æ te' aa tjenn Jesus.“ — „Din Grønskolling, er du bløwen

li' saa tovele (taabelig) som all de anner; æ wil ett ha' dæ innen for æ Puort.“ Og ud maatte P. H. Kun naar M. K. var i By, turde han se indenfor.

For M. K. blev det værre og værre. Uroen blev større. Søvnløsheden tog til. Flere Gange stod han op ved Midnatstide og løb en halv Mil langs med Stranden. Dødtræt lagde han sig igen, men det hjalp ikke. Først hen ad Morgenstunden gæstede Søvnlen ham. Hjemme var der ingen Hvile, ingen Glemsel, og ude var det ikke bedre. Snart syntes det ham, naar han var ude, at et Barn var druknet, snart at Gaarden med hele Besætningen stod i lys Lue. Samtidig raabte det inden i ham: „Og du, du gaar til Helvede!“ — Da kom det op for ham: „Skulde du ikke hellere afslutte denne Historie? Gaa ud i Vesterhavet, saa er det hele forbi. Nej, nej, saa er Helvede dig da vis.“

Som han gik i denne Sjælenød, dukkede op for hans Sjæl noget, Pastor Moe en Gang havde fortalt om Guds Aand. Det var vel dunkelt, men huskede han ikke helt galt, saa skulde det kunne nytte at raabe til ham. Og M. K. raabte: „Herre, er du til, saa hjælp mæ!“ Men nu var det næsten, som om det vilde ramle alt. Kvalerne steg til det højeste. Det var en Aftenstund. Dagen havde taget Afsked, og Natten hyllede alt i sin Flig. Da syntes det M. K., som om Natten vilde undlive hans Sjæl — „og saa, ja saa goer æ fortabt.“ Angsten og Lidelserne voksede, og det stod klart for ham, at noget maatte ske. Enten maatte han i Havet, eller Herren maatte hjælpe ham ud af Kniben. I det samme lød det i hans Sjæl: „Alle Knæ

skulle bøjes, bøj dine Knæ for Jesus.“ Han gik ind i Kostalden og bøjede sine Knæ i en tom Kalvebaas. Og saa bad han. — „Da jeg gik ud, var min Mund fyldt med Latter, jeg var saa usigelig glad.“

Men ingen maatte vide det, det skulde være en Hemmelighed mellem Herren og ham. Dertil kom, at faa vel ogsaa vilde tro det, hvor skulde de kunne det? Alle de Hellige vare jo bange for ham.

Næste Morgen var der noget forunderligt over hans Ansigt. Baade Glæde og stærke Lidelser havde mærket det. „I hurn er 'er, du ser ud? Aa Mand, wil du ett ta' til B. Doktor?“ Jo, det vilde han nok, saa kunde han komme i Kirke med det samme. Der var en ældre, troende og i Indre-Mission godt kendt Præst.

M. K. kom til at køre med nogle troende Mennesker, der vilde til Kirke der. Det var dem en Gaade, at M. K. vilde til Doktoren og desuden vilde køre med dem derop; men ingen af dem havde Mod til at spørge M. K. om noget, og tvivlsomt havde det været, om de havde faaet Svar paa deres Spørgsmaal; thi endnu var Hjertet saa haardt, at da Manden, han kørte med, holdt Morgenandagt, før de tog af Sted, sad M. K. og tænkte: „Gi' æ ku' løw fræ 'er, æ de' nøj Praat aa hør' o.“ (Gid jeg kunde lobe fra det, er det noget Prat at høre paa). M. K. kom til Doktoren; denne undersøgte ham, smilte ad M. K. og sagde: „De skulde gaa i Kirke, M. K. Jeg kunde ønske at bytte Helbred med Dem. De har Lunger som en Hest.“ „Saa ga' han mæ nøj Pulwer aa Piller aa Skidt eller jen Ting; de' wa aller meer te' Nytt' end den femt' Hywl unner æ U'en. Saa saa'

æ faawal.“ (Saa gav han mig noget Pulver og Piller og Skidt eller en Ting, det var aldrig mere til Nytte end det femte Hjul under Vognen).

Da M. K. kom i Kirken, var det, som om han aldrig før havde hørt Guds Ord. Præsten talte om Arbejderne i Vingaarden. Ordet ramte ham. Han syntes, at han var bleven for længe udenfor. „Du er vist et Fortabelsens Barn.“ Men saa kom Præsten til den „ellefte Time“, og da slog det ned i mig: Gaa nu med, det er dig! Nu gik det op for M. K., at han var et Guds Barn.

Da han var kommen udenfor Kirken, mærkede han for første Gang i denne Vinter, at han var sulten. Han vilde have været paa Gæstgivergaarden for at spise, men de troende fik ham med hen til en troende Gaardmand. Der sad han denne Eftermiddag og græd som et Barn, medens Vennerne sang og talte om Synderes Frelse. Paa Hjemvejen sagde M. K. til en af dem, da de vare staaet af Vognen for at gaa det sidste Stykke Vej: „Det er den skønneste Dag i mit Liv.“ „Ja,“ svarede den anden, „de' er en sto'er Daa i Daa“ (det er en stor Dag i Dag).

K. N.

fortæller, at i hans Hjem var der en Del Gudsfrygt. Ofte vare de dybt rørte, og aldrig lød Sandheden, uden at den gjorde dybt Indtryk paa dem. Dette forhindrede dog ikke, at de til Tider bandede og sloges paa Kraft. Men naar Stormen var ovre, kunde de nok enes om at gaa flere Mil for at komme til Møde og høre Guds Ord. Lige fra Barndommen af følte han en

underlig Trang til at bøje Knæ, medens han bad. Da Moe kom, talte han en Søndag om de Ord af Herren: „Jeg har Himmeriges Riges Nøgler,“ og fortalte dem derudfra, at Herren havde vist ham Vejen til Himmerige, og nu vilde han vise dem den. K. N. græd i Kirken og gav Herren varme Løfter om at blive anderledes og nu leve med ham. Dog aldrig saa snart var han kommen udenfor, før Kammeraterne mødte: „Godaw, K. N., følg med hen og faa en rød Dram.“ Der-til kunde K. N. ikke sige nej; men med det samme vare ogsaa Stemningerne bortvejrede.

K. N. kom bort til et andet Sogn i Tønrerlære. Der var kommen en ny Præst, som sikkert har haft en god Villie til at udrette noget godt, men har været temmelig raadvild med Hensyn til Udførelsen. Præsten talte den første Søndag i Kirken om, at det ikke blot gælder om at se Skibet, der gaar hjem til de himmelske Kyster, men at komme ind i det. K. N. syntes, at det var meget sandt, og følte sig egentlig ramt i Sjælen. Men denne Præst lignede ikke Moe; det kunde han da forstaa. Kl. 2 skulde de til Skydning hos Præsten, og Kl. 5 samlede han dem ind i Stuerne til at høre paa Oplæsning. Det var en Bøffelhistorie, og det kan nok være, at Lattermusklerne kom i Bevægelse.

K. N. syntes, at det var „evig Grin“, men han kunde dog ikke ret forstaa, hvor det kunde gaa an. Mon det nu ogsaa var ganske rigtigt? Saa havde Karlene købt Vin og Hvedebrød. Vinen maatte drikkes i Haven. Og saa „sprang de Buk“ over hinanden, ja Præsten over dem, og de over ham. De sang Sange, først:

„Gøj Awten, I Dreng', komm hid te' wor Disk,“ og de sluttede med Sangen: „Altid frejdig, naar du gaar Veje, Gud tør kende.“ Denne Blanding af Kristendom og Folkelighed foruroligede ofte K. N., men stadig slog han sig til Ro med dette: „Naar æ Præjst ka', saa ka' du aassaa.“ Men forøvrigt opdagede K. N., at det ikke altid var Guds Veje, de unge Karle og Piger færdedes paa, naar de om Aftenen sagde Farvel. Frugter bar disse Sammenkomster unægtelig, men det var mindre pæne Frugter. Præsten var ogsaa sandhedskærlig nok til at sige i sin Afskedsprædiken: „Havde jeg ved Begyndelsen af min Virksomhed her vidst, hvad jeg nu ved, vilde jeg have taget fat paa en anden Maade.“

Derefter kom K. N. til Høfdearbejde for rigtig at tjene Penge. Første Dag kaldte Herren alvorlig paa ham. K. N. læner sig i Tankeløshed — en Tankeløshed, der er saa betegnende for mange Mennesker — paa netop den Pæl, Arbejderne ere i Færd med at neddrive. Rambukklødsen var paa sin Vandring opad lige ved Hagen, der gjorde Klødsen los. Her var ikke Tale om at standse; Lokomobilet virkede, at raabe der op var alt for sent. I andet eller tredje Sekund vilde Hovedet være aldeles knust. Det vilde næppe nytte at raabe til K. N., da var der en behjertet Mand, der plantede sin Næve saa eftertrykkeligt i K. N.s Ansigt, saa han i næste Øjeblik laa paa Ryggen i Vesterhavet. Da han kom op, var det første Raad, han fik, dette at give en ordentlig Nydelse i Aften. Det andet kom inde fra Hjertet og lød saaledes: „Du skulde gaa hen til Moes Bibellæsning i Aften.“ K. N. adlød det første,

de fik sig en Omgang — 6 Jødekager og 1 Pot Brændevin.

Nu gik det nedad Uge for Uge. K. N. spillede og drak flere Gange hele Nætter igennem. Samtidig blev Uroen større og større, og ofte lød det inde i Sjælen: „Du goer te' Helvede, hvis du blywer saar'en wed.“ Bajadsmager var han, men Humøret var jo mangan Gang borte. „Hwa er der i æ Wej mæ dæ i Daa.“ Til sidst maatte han bryde af. Han var i kort Tid bleven forfalden og havde mistet alle sine Penge. Han gik nu fra det nærliggende Sogn hver Søndag til Harboøre Kirke.

En Gaardmand, som havde givet Penge til en nærliggende Valgmenighedskirke og optagen som Medlem der, sagde en Dag til K. N.: „Du ska' F . . g . . i m . . nok blyw kyw (blive ked) a' den hord' Præjst. De' er ett en Facoen aa præjk o'e.“ (Det er ikke en Maade at prædike paa) Samme Slags Folk traf K. N. sammen med ved en Begravelse. Da vidste han bedre, hvad han vilde. Om Aftenen vilde han synge for dem af Brorson, men de af Skyttesangbogen. Da K. N. tillod sig at bemærke, at Brorsons Sange vare de bedste, svarede en Kvinde: „Den Dommerbog ville vi ikke synge af.“ „Kaaller du de' en Dommersalme: Hjerte, lad dig ej indbilde, at du er af Gud forstødt,“ svarede K. N. Præsten forsvandt med det samme, og de andre vare blevne meget irriterede.

En Gang kom K. N. fuld og drivvaad hjem fra en at de temmelig almindelige Drikkesammenkomster. Det havde været meget koldt den Dag, nu skulde de

varmes op. Den, som denne Aften kunde tage en Pot under Vesten, var en Karl. Man tog fat med de almindelige „smaa sorte“, men i Stedet for en Snaps i Kaffen, fyldte man Koppen med Brændevin. Da K. N. kom hjem var han urimelig og vilde have en Snaps. Han blev smidt ud, og nu syntes han, at den eneste rimelige Udvej var Selvmord, saa fik han da en ordentlig Hævn. Ganske vist, hans stakkels Sjæl vilde have Vanskelighed ved at komme ind i Himmelen, men naar han nu bad sit Fadervor, saa gik det nok. Nu forsvandt han, hans Beslutning var taget, men som han drejer om Hjørnet, gaar Naboen Bagdør op, og hvad ser han? Flammer, der slog ud af en Bagerovn. — I Vestjylland bager hver Familie sit eget Brød. — „Nej, nej, Helvedes Ild vil æ ett i“ (vil jeg ikke i), og dermed var hans Plan slaaet i Stykker.

Imidlertid blev Uroen og Syndsbevidstheden saa trykkende, at dette Liv i Sus og Dus maatte opgives. Det var ikke til at udholde længere, og K. N. gik nu over til Guds Folk. Stadig mødte han ved deres Møder, og selv om der i det daglige Liv kunde dukke lidt af det gamle frem nu og da, saa var der dog sket en stor Forandring, og det var aabenbart for alle, at K. N. havde forladt sine gamle Venner og sit forrige Liv. Dog var der en Hage ved det hele; Vennerne vilde ikke rigtig anerkende ham, og Præsten da heller ikke.

En Dag kom der Bud til ham fra Moe, om han vilde komme om og gøre et Stykke Arbejde, og dertil var han naturligvis villig. K. N. betragtede Præsten

som en Engel, og dette Arbejde skulde gøres baade godt og billigt. Arbejdet gled, og det gled med Sang, den ene aandelige Sang efter den anden, saa lang Dagen var. Præsten skulde høre, at han var bleven et andet Menneske. Da Arbejdet var til Ende, kom K. N. ind med sin Regning paa 23—24 Kr. Egentlig var det temmelig billigt, K. N. vilde nu ikke, den skulde være „for stram“. Men Moe forstod sig lidt paa Sagen og gav ham 27—28 Kr. for Arbejdet; K. N. takkede, det var en Hædersmand den Præst, nu var han færdig til at sige Farvel. Men da siger Moe med en lidt ejendommelig Alvor: „Hør K. N., der var noget, jeg skulde tale med Dem om. Sig mig, vil De være en Hykler i Guds Menighed? Tror De virkelig, at Kristendommen ikke bestaar i andet end at være et syngende Menneske?“ „Nej, bitte Kaal, haaj æ tint de', skuld' du ha' kommen te' aa betal' en star Regning“ (Nej, bitte Karl, havde jeg tænkt dette, skulde du have kommet til at betale en større Regning), sagde K. N. til sig selv. Hvorledes kan kom ud af Døren, er ham aldeles uklart, men det rasede i ham, og han svor højt og dyrt, at aldrig skulde han mere befatte sig med Kristendommen. Da han kom hjem, vilde hans Hustru have ham til at bede Bordbønnen; men dertil svarede han: „Nej, ingen nævner Guds Navn her i Huset mere.“

Denne Forandring kom straks til Naboernes Kundskab, og de glædede sig. Han kom iblandt dem, men det var ham dog ikke muligt rigtigt at slaa løs med gemene Raaheder. Om Natten laa han søvnløs paa sit Leje, og i tre Dage spiste han ikke. Saa kom

Paasken. I Kirken vilde han selvfølgelig ikke. Om Eftermiddagen skulde der komme to Missionærer; men de vare efter den almindelige Mening mere end halvgale, saa det kunde selvfølgelig heller ikke falde ham ind at gaa om for at høre dem. Lige ved Mørkets Begyndelse slentrede han om til Købmanden for at købe Tobak, og hvorledes — er ham ufattelig, men han havnede i Skolen i det længst bortliggende Hjørne. Under hele Mødet var han trodsig, stadig lød det i hans Sjæl: De' æ Loun, de' æ Loun. (Det er Løgn).

Missionærerne bad nu Præsten slutte Mødet med et Par Ord. „Nej, det vil jeg ikke,“ sagde Moe, „da jeg prædiker meget i disse Dage, men blot vil jeg sige dette: Hvad her er talt, er af Gud, og vé dig, Menneske, hvis du forhærder dig derimod, thi saa forhærder du dig imod Guds Ord, og det gaar dig evig galt.“

Det slog til. Det ramte K. N. lige i Sjælen, og Taarerne begyndte at løbe. Da han skulde til at se sig om, vare de andre borte. Grædende gik han hjem til sin Hustru, og fra den Dag af begyndte han at leve som en Synder, der er et Guds Barn af blot og bar Naade.

Frugterne

af denne Bevægelse udeblev ikke. Der skete ikke blot en indvortes Forandring, men ogsaa en udvortes; og det var ikke blot blandt de troende, Forandringen mærkedes, men det nye Levned hos dem satte ogsaa

Spor i de andres Liv. De værste Raaheder aflagdes, og hvad der før havde vist sig utilsløret ved højlys Dag, trak sig tilbage i Mørket.

Strandyveriet

holdt op efterhaanden, saa at der egentlig ikke længere er Tale om Strandtyveri. Der kan tages en Flaske, en Plankestump og sligt, men det er det hele. Der var enkelte af de gamle, hvor Kristendommen ingen Indflydelse fik paa Sjælen, og hvor Vanen havde bidt sig fast. Naar Vestenstormene susede ind over Hytterne, og Havet brummede, da begyndte de at trippe. Der kom Uro over dem. De sov daarligt den Nat og vare paafaldende tidlig oppe om Morgenen for at se paa Vejret. De kendte Havets Sædvane. Et og andet var blevet dets Bytte, og naar det havde tunlet tilstrækkeligt omkring med det, smed det det i Land som Løven, der ikke mere gider røre ved sit Offer, dette tog de saa med hjem, men ogsaa dette er nu forbi.

Drikkeriet

er ogsaa svundet ind. Selvfølgelig er der Drankere paa Harboøre den Dag i Dag, men det er vel værd at bemærke, at skøndt der ved Høfderne og Havarbejdet findes en stor Mængde Drukkenbolte blandt de indvandrede Arbejdere, ja rene Delirister, som hyle og skrige om Natten, saa findes der saare faa indfødte Harboøreboere, der ere virkelig Drankere. Al denne

Drikken paa Havet er lagt af, og hvad angaar alle de troende, saa er der ikke en af dem, der drikker Snapse. Brændevinsflasken ser man ikke i deres Huse.

Slagsmaalet,

hvorfor Fiskerne jo ogsaa vare berygtede, og som saa ofte er en tro Følgesvend af Drikkeriet, er ogsaa forsvundet. Naar Bønderne i forrige Tider kørte til Harboøre efter Sand eller Fisk, maatte de altid saa tidlig af Sted, at de kunde være ude af Fiskernes Land før Aften. Nu løber man ingen Risiko i den Henseende. Man kan faa sig en aandelig Dyst med Fiskeren, og hvis man er bange for den og ikke kan taale at blive skubbet til Side af ham, kan det være farligt nok at besøge dem baade ved Dag og ved Nat.

De sædelige Forhold

ere ogsaa blevne forandrede. Her kunne vi igen lade Statistikken tale. Den udviser i tre paa hinanden følgende Aar omkring Pastor Moes Bortrejse:

Uægte Børn, fødte udenfor Ægteskabet, 4 %.

Første Aar: Uægte Børn, fødte efter Brylluppet, 27 %.

Andet Aar: Uægte Børn, fødte efter Brylluppet, $16\frac{2}{3}$ %.

Tredie Aar: Uægte Børn, fødte efter Brylluppet, $12\frac{1}{2}$ %.

I Gennemsnit $18\frac{2}{3}$ %, af 11 Bryllupper have mindst 2 været besmittede.

Naar hertil kommer, at „Børsterne“ vare begyndte

at arbejde ved Havet, og at det sikkert i mange Tilfælde var dem, som vare de skyldige, bliver Forandringen endnu større.

Det aandelige Liv

har nu faaet et andet Præg. Deres Uvidenhed er bleven afløst af en temmelig god Kendskab til Sandheden. Det er ikke let at faa Harboøreboen til at tro Løgner. Han har nu hørt Sandheden saa klart fremstillet, at han ved Besked, selv om han endnu lever sit Liv i Verden. Det kan ikke nytte at ville fortone Sandheden; han river Sløret i Stykker, og han fæster ingen Tillid til den Slags Prædikanter. Det grundtvigske Livssyn med dets Folkelighed og dets Taler om det gode, der er i Mennesket, Gudsbilledet, som er bevaret, finder ingen Jordbund derovre. Efter Stormnatten blev man jo enig om at forkynde en mildere og menneskeligere Kristendom for de forkuede og forskræmte Fiskere, og saa maatte man have et Forsamlingshus. Der skulde da indsamles i den Anledning, og der indkom 8 Kr. — otte Kroner. Livet derovre begyndte som Grundtvigianisme, men det kunde ikke fortsættes i dette Spor, det var lige saa umuligt, som at Anemoner skulde trives paa Klitterne.

Sekterne kunne heller ikke trives derovre. Fiskerne kunne vel behandle Folkekirkens Præster hensynsløst og vel ogsaa uretfærdigt, — og hvor skulde man for Resten vente, at en saa ung og uerfaren Menighed med deres Ejendommelighed skulde handle rigtigt i saa

vanskelige Tilfælde, som der ofte kan indtræde, — men det er dog langt fra af den Grund, at de have Tilbøjelighed til at løbe over til en eller anden Sekt. Man kan ikke rigtig tænke sig den Tanke, at Harboøreboen skulde høje sig for en fremmed Mand og løbe efter en ny Lære. Nej, man kunde da lettere tænke sig enkelte af dem træde op som Indehaver af den eneste alvorlige og rette Kristendom, fordømmende alt, som ikke vil gaa i deres Kølvand.

Man kan temmelig let tænke sig, hvad der maatte blive et saadant raat og kraftigt Naturfolks værste Fejl, naar de vare blevne omvendte. Der var Villie i dem, og der var Kræfter. Selv vare de revne ud af Ilden som en Brand, vækket op af en dyb Søvn paa Afgrundens Rand, og nu vilde de gøre det samme ved alle andre. At Mennesker skulde tages forskelligt, at man kunde gøre Hjerterne haarde og faa Hjertedøren i Baglaas; at man kunde sætte hele sin knyttede Næve paa enkeltes Hjertedøre, medens der hos andre maatte bankes saa stille paa, at der var Tid til at tale og Tid til at tie, at man som en Monika eller Jakob kunde gaa i 20 Aar og bede med Taarer og vinde ved sin stille Omgængelse, det var altsammen noget, som foreløbig laa aldeles uden for deres Tankegang. Nej, de vantro skulde have Sandheden at vide, saa de kunde faa fat i den med Tænderne, og saa skulde de komme med det samme.

Det samme gik igen over for Brødrene. Det gjaldt om at bevare Alvoren, man kunde ikke tage det for alvorligt; man maatte passe paa ikke at falde i Søvn,

ikke at faa Lyst til Verden, ikke at komme paa Re-tour og ikke at blive en Hykler. Var der Fare for nogen, saa maatte de tages i Skole. Og en Tid gik det saadan, at jo tungere man kunde lade Svøbesla-gene falde, jo mørkere man kunde se paa Forholdene, jo flere man kunde udpege og nære Mistanke over for, des alvorligere var man.

Dette gik dog hurtigt op for de virkelig troende Mennesker, at der her kunde skjule sig noget usandt, farligt, dømmesygt, ja hovmodigt, og dette skete, at saadan en snakkende, stormende Kæmpe blev stille, trak sig tilbage, begyndte at granske dybere i Guds Ord, anvende det paa sig selv og bede mere end hidtil.

Der kunde komme Vanskeligheder ind mellem dem, og tørnede de sammen, kunde der falde drøje Slag, men saa kom Moe til disse store Efteraarsmøder, og enkelte af dem have fortalt mig, at naar han ved Guds-tjenesten den første Dags Formiddag havde holdt Bøn og læst Teksten, saa lød det ofte i deres Sjæl: „Se, der have vi det. Nu kommer det.“ Naar saa Prædi-kenen var til Ende, saa var Uenigheden bortdunstet, Kulden var væk; de trykkede hverandres Næver, saa hverandre i Øjet, og alt kunde være som i gamle Dage. „I hwa æ'er endda, wi stier for. Naar wi ska' te' aa se atter, saa æ'er jo slet ingen Ting.“ (I hvad er det endda, vi ere urolige for, naar vi skulle til at se efter, saa er det jo slet ingen Ting).

Til alle disse vilde Rygter, som i disse Aar gik om de hellige paa Harboøre, og som i 1893 fik ny Fart, skal der siges: Ja, ganske vist, de kunde udslynge haarde Domme og være i højeste Gråd uforsigtige

med deres Tunge. Men der er adskilligt, som maa erindres.

Harboøreboerne vare i de første Aar hævede til Skyerne for deres Kristendom, og det var vel mere, end de kunde taale. Hvor var det naturligt, at man var glad over denne voldsomme Forandring hos saadanne raa, grove og hensynsløse Havgasser. Men der skulde være vist større Forsigtighed med at lade dem det vide. Dernæst kom dette, at Pastor Moe rejste fra dem, som Livet var stærkt i Frembrud, og samtidig kom der store Vækkelser, hvorved Livet blev større og naturligt vanskeligere at lede. Endvidere maa det huskes, at mange af de gale Streger, der bleve begaaede, egentlig kom fra unge Mennesker, der enten kun vare vakte eller lige omvendte, og at det ofte saa lidt som vel muligt havde Støtte fra de ældre i Menigheden.

At der var og er en stor Menighed paa Harboøre med en stor aandelig Kraft i, er der ikke Spørgsmaal om; men det er ogsaa lige saa vist, at der er bleven prøvet paa af denne Verdens Fyrste at ødelægge dette Samfund. Mange Samfund ødelægges ved Verdslighed og Lunkenhed, men Harboøremenigheden maatte tages paa en anden Maade. Det har sikkert været Tanken at sprænge den i Stumper og Stykker, og det vilde let være lykkedes, hvis ikke Herren underligt havde holdt sine Vinger over den og taget paa den med en kærlig Haand. Baade af deres ældste og særlig af Moe, som de havde fuld Tillid og Kærlighed til, blev der taget varsomt. De ældste saa naturligvis ikke i

Begyndelsen, hvad de nu se, men de ere voksede op sammen med Menigheden, og her gentog sig atter Sandheden af Herrens Ord: „Hver den, som er af Sandheden, hører min Røst.“

En ældre, erfaren Præst sagde i Harboøre Kirke en Gang: „Der er slaaet nok her, i Dag vil jeg tigge til eder,“ og det var i mange Tilfælde en vis Fræmgangsmaade der ovre. Man kan jo nok ønske sig Guds Børns Fejl rettede og de visne Blade revne af, men skal man komme godt fra det Stykke Arbejde, maa man huske Pauli Formaning til Galaterne (6): „Brødre, dersom et Menneske bliver overilet af nogen Brøst, da hjælper ham til Rette, I aandelige, med Sagtmodigheds Aand; men se til dig selv, at ikke ogsaa du bliver fristet.“ Man kan harmes over troende Menneskers Fejl, deres Haardhed, Dømmesyge, rappe Tunge, Genstridighed o. s. v.; men har man ikke Kærlighed og Visdom at revse med, gør man ofte kun ondt værre. Man kan harmes, naar man f. Eks. hører følgende: „Naar I komme her til Kirke, maa I hellere spænde fra hos os; thi maaske ere vore Borde og Stole ikke saa pæne som Jens Peters, men der er maaske mindre Gift i Kaffen hos os,“ hvormed skulde siges, at de selv vandrede i større Alvor og vare mere elskelige i Herrens Øjne end Jens Peter, selv om han maaske nok var et troende Menneske. Ja, man kan harmes, men har man ikke Kærlighedens Sorg, kan man næppe bruges til at rive det visne Blad af.

En levende, kraftig og elskelig Menighed staar der nu paa Harboøre, selvfølgelig ikke uden Plet eller

Rynke, men opdragen gennem Stormen, ogsaa gennem Stormen fra Stormnatten 1893, som jeg skal slutte min Fremstilling med, og med en Erfaring, som maaske ikke mange Menigheder have her i Danmark. Der er urolige Elementer den Dag i Dag, som maaske somme Tider gør Nytte ved at røre op i Vandene, men som maaske endnu oftere gør Nytte ved at vise, hvorledes man ikke skal bære sig ad; men der er ogsaa mange troende Mennesker, som ere begyndte et inderligt Samliv med Herren ved at aflægge det gamle og iføre det nye Menneske. Man finder Mænd og Kvinder der ovre med et varmt Haandtryk, et mildt Øje, et stort og trofast Hjerte, og man har en levende Følelse af, naar man staar over for dem og mindes deres forrige Liv, at denne underlige Forandring skyldes ene og alene Helligaanden. Ingen anden kunde gøre det. Og dette maa tilføjes, at naar man vil bedømme Harboøremenigheden, maa det være med dette sidste for Øje, thi den Aand, som er den raadende i dem, er dog, naar alt kommer til alt, den virkelig raadende i Menigheden.

Jeg skal her tilføje noget af en Artikel, skrevet af Pastor Bjarnesen, Ryde, og optaget i flere Blade:

„Kristendommen tilintetgør ikke den menneskelige Individualitet, saaledes som denne dels er medfødt, dels ved Opdragelse, Naturforhold og Livsforhold udvikler og danner sig. Det er en taabelig Tanke, at en sippet, snerpet, gammel Købstadsjomfru skal blive forvandlet til en djærv Harboørefisker, hvis hun bliver grebet af Kristendommen, men det er et lige saa uri-

meligt Forlangende, at en Harboørefisker skal, ved at blive en Kristen, forvandles til en snerpet, gammel Joinfru. Nej, den troende Harboørefisker bliver ved at være den samme djærve, massive Person som før, og hans Individualitet vil give hans Kristendom Præg af den samme djærve Massivitet. Det er kun Fanatismen, der tilintetgør Individualiteten, Kristendommen bevarer den, idet den lidt efter lidt helliger og renser den, afsliber de skarpe Kanter og udfylder Manglerne. Fordi Indre-Mission ikke er Fanatisme, men væsentlig er sund Kristendom, kan der derfor paa-vises en betydelig Forskel paa Kristendomspræget hos de forskellige Kredse, der ere samlede ved Indre-Missions Virksomhed. Troslivet hos Vesterhavsfiskerne, hos Hedeboerne, hos Beboerne af smaa Øer, hos Beboerne af de frugtbare, tætbeboede Egne, hos Købstadsboerne og hos dem, der bor i Hovedstaden, har et i mange Maader grundforskelligt Præg, selv om det er den samme Indre-Mission, ved hvis Virksomhed det er fremkaldt. At Vesterhavsboernes Kristendom bærer Præg af djærv Massivitet, beviser derfor, at det væsentlig er sund Kristendom og ikke Fanatisme, som har grebet dem. Og det kan paa-vises, at deres Kristendom helt igennem er præget af deres af alle Korrespondenter beundrede Individualitet.

Maa det derfor være mig tilladt, da Korrespondenterne ikke har magtet den Side af deres Opgave, at give et sandt Billede af Vesterhavsboernes Kristendom, i store Træk med den Tilføjelse, at Billedet er tegnet efter Naturen og ikke er et Fantasibillede.

Vesterhavsboernes Kristendom bærer Præg af Kraft. At en Historie, som Historien om den i et Blad omtalte Operation, kan komme frem og sættes i Omløb, vidner, hvad enten Historien er sand eller opdigtet, om, at der maa hos dem være en Kristendom, som ikke bestaar i Ord, men i Kraft, Man vil i Livet

virkeliggøre sin Kristendom, det koste, hvad det vil, det er Grundpræget i Harboøreboens Kristendom, et Grundpræg, som ganske svarer til hans kraftige Individualitet.

En Harboørebo har i visse Retninger, hvad hans Kristendom angaar, altid Kraften nærværende, i visse Retninger har han altid „Dampen oppe“. Han tænker og taler ikke som Verdensborger til sine Tidér og over for et Slags Mennesker, og som Guds Riges Borger til andre Tider og under andre Omgivelser. Han er ingen Chamæleon, der bestandig af Fejhed eller Uselvstændighed skifter Kulør efter Omgivelserne, saaledes som der findes mange Chamæleoner i Kristendheden, han er og bliver den samme og hævder til enhver Tid sit kristelige Stade. Han er villig til at indrømme, at en Mand, om hvem han dog ikke tør tro, at han lever med Herren, i visse Retninger kan være en flink Mand, men han tilføjer „i timelig Henseende“, thi sit Standpunkt som Kristen maa han til enhver Tid hævde. En kraftig, mandig Personlighed ynder et kraftigt Sprog og taler ikke som en snerpet, gammel Jomfru. Ord som „Helvede“ og „Satan“, som synes mange Kristne saa stærke, at de til Trods for, at Ordene har fuldkommen bibelsk Hjemmel, dog kun yderst sjældent kan bruge dem, tør Harboøreboen paa passende Tid og Sted godt bruge, de ere ham naturlige, fordi de passer til hans kraftige Natur.

Harboøreboernes Kristendom er fri for Sentimentalitet og blødsødent Føleri, hvad ingenlunde kan siges om al Kristendom her i Landet, men den er rig paa virksom Kærlighed. Det er ikke blot over for Guds Rige i Almindelighed og indenfor Sognets Grænse overfor Fattigdom og Nød, at deres Kærlighed er stærk nok til at bringe et Offer større end de aller fleste Steder, saaledes som Pastor Moe i sit Brev har gjort opmærksom paa.

Ogsaa naar det gælder om at hjælpe sin Næste uden Sogns, viser det sig, at Harboøreboerne elske ikke med Ord og med Tunge, men i Gerning og Sandhed. En Mand her i Sognet f. Eks. har ved virksom og betydelig Hjælp fra Harboøreboerne erfaret, at deres Tro er virksom i Kærlighed.

Harboøreboerne ere ukunstlede og ligefremme i deres Omgang. En troende Harboørebo gaar derfor lige til uden Omsvøb i det, som angaar Kristendom. At gøre, hvad adskillige troende Mennesker gør længere ind i Landet, at leve aarevis Dør om Dør med et Menneske, om hvilket man tror, at han næppe er en Kristen, uden at tale med ham derom, er ham en Umulighed, han er ikke pjaltet nok eller om man hellere vil, ikke dannet nok til det Kunststykke. Han gaar lige til, og lige saa frit, som han gaar til en Nabo og Genbo og taler med ham om en eller anden timelig Sag for at sige ham: „Du bærer dig aabenbart galt ad med den Sag,“ lige saa frit gaar han til de samme og siger: „Du er vist ikke omvendt, du bærer dig, saa vidt jeg kan forstaa, galt ad med din dyrebare Sjæl, som dog saa dyrt er købt med din Frelsers Blod.“

En troende Harboørebo holder, hvad Kristendom angaar, af selv at tænke; det er der adskillige troende Mennesker, der ikke holder meget af, mange troende Mennesker leve i en vis Forstand kun paa, hvad andre har tænkt. Og han har mange dybe Tanker. For et Aars Tid siden var der et Præstekonvent i Holstebro, hvor der omhandlede Vanskeligheden ved at forstaa Indholdet af sjette Bøn i Fadervor, naar man saa paa dens Ordlyd. Af Theologiens Skatkammer fremførte den indledende Foredragsholder, hvad der af forskellige Mænd var tænkt og sagt om den Sag. Nogle Maaneder efter kom en Flok Harboøreboere i Besøg her i Sognet. Da kom uden nogen Foranledning fra min Side Samtalen ind paa det samme, og det viste

sig, at de paa egen Haand havde tænkt mange af de samme Tanker, og endda adskilligt til, som var præget af en Dybde og Inderlighed, som Forhandlingerne i Præstekonventet for en stor Del manglede. Jeg kunde, om Pladsen tillod det, af Samtaler med Harboøreboere anføre adskilligt i den Retning, som i Sandhed vilde forbyvse baade Læg og Lærd.

En troende Harboørebo er i høj Grad en lovlydig Mand overfor Landets Lov og Øvrighed, Om han er Venstremand, forvandler Indre-Mission ham ikke til Højremand, og om han er Højremand endnu mindre til Venstremand. Indre-Mission respekterer Individualiteten ogsaa i den Henseende. Men Indre-Mission hjælper paa Harboøre som andre Steder saavel Højremanden som Venstremanden til fuldt ud at være Øvrigheden underdanig, og det tør siges, at i Harboøre har Kristendomsfanen ligesaavel den Indskrift at ære Kongen, som at frygte Gud og elske Broderskabet (1 Pet. 2, 17).

At der nu er Kanter og Fejl, Ensidigheder og Skrøbeligheder ved Harboøreboernes Kristendom, det behøver ikke at siges. Ingen Kristendom er fuldkommen eller fri for Skavanker og Ensidigheder. Det har imidlertid ikke været min Opgave at fremhæve Skavankerne. Enhver, der forstaaer sig paa at bedømme en Karakter, vil desuden let kunne tænke sig, til hvad Side Skavankerne ligge, og ogsaa let kunne forstaa, hvorfor saa mange har stødt sig baade paa Kanterne og paa, hvad der i Grunden ikke var Kanter. — Men det maa staa fast, det er et ejendommeligt, og derfor kun lidet forstaaet, kraftigt Trosliv, der rører sig hos Harkøøreboerne, og det maa staa fast, hvad en Mand her i Sognet sagde en Gang, efter at en Flok Harboøreboere paa deres aarlige Udflugt og Besøg ind over Landet, havde været ogsaa her i Sognet: De have meget af det, vi mangle, og det maa staa fast: Deres Kristendom svarer ganske

til deres ejendommelige, kraftige Individualitet.“

Ryde, den 15. Decbr. 1893.

Bjarnesen.

Jeg skal slutte denne Fremstilling med at tilføje, at denne Forandring i Harboøreboernes Aandsliv har ført en glædelig Forandring med sig i deres materielle Livskaar. Sammenlign deres nuværende smaa pæne Huse med de gamle, skæve Fiskerhytter fra forrige Tider. Der er stor Forskel. Der er langt renligere og hyggeligere nu. Helt uforstaaeligt er det ofte, hvor de faa Penge fra til at hjælpe med Gaver til de fattige og til de forskellige Grene af Guds Riges Arbejder. De fleste af dem leve jo dog af Haanden og i Munden, men her gaar Ordet i Opfyldelse: „Giver, saa skal eder gives.“ Samtidig hjælper de hverandre indbyrdes, saa at det ikke blot er undtagelsesvis, at nogen af Venerne faar Hjælp af Kommunen, men indtræffer saa at sige aldrig.

Det er umuligt at benægte, naar man kender Forholdene der ovre, at deres Kristendom har gjort dem flittigere, sparsommeligere og dog samtidig mere gavmilde, forøget deres Sans for Renlighed og Hygge og i det hele gjort dem dygtigere til at leve Livet her nede. Ogsaa her passer Pauli Ord til Timotheus: „Gudfrygtighed har Forjættelse for det nærværende Liv og det tilkommende.“

Stormnatten.

Det var blikstille, da Fiskerne om Aftenen satte ud fra Land. Havet var fuldstændig roligt, og ingen af dem anede, at de aldrig mere skulde se deres kære derhjemme. Hen ad Morgenstunden Kl. 2—3 rejste Vinden sig, og Havet blev uroligt, saa kort efter vare Sejlene hejsede, og det gik hjemad, ind mod Land.

Vesterhavet er lunefuldt og i Oprør en Skræk selv for den modigste Sømand. Det kan komme i Oprør selv endog i stille Vejr; men der maa da være uroligt Vejr Vest paa. I Norden- og Sønden-Vind er der som Regel ingen Fare; men Østen- og Vesten-Storm gør Havet rasende, særlig da den sidste. Disse kolossale Vandmasser sættes i Bevægelse af Vinden, og Bevægelsen forplanter sig ikke blot i Overfladen men nedad, lige ned til Havbunden, Dykkere vilde danse omkring dernede som Pindestumper, ja, selv Sten saa store som knyttede Næver sættes i Bevægelse. Man tænke sig nu saadanne Vandmasser i 50 Favnes Højde gyngende frem og tilbage, og saa lige med et standse foran en stor Sandrevle. Vil da en saadan gyngende, slyngende Vandmasse standse og beskedent gaa tilbage igen. Ak nej! Gaa ned til Vestervovvov en Dag i temmelig skarp Vestenvind. Sandet pisker dig i Øjnene. Du stanser en Gang imellem derude i Klitterne for at tørre Øjnene rene for disse næsvise Sandkorn, der gaa ind alle Vegne, ja endog i dit Ur. Du ser en dalende

Maage, og du øjner det hvide Skum, der piskes omkring af Vinden. Du bliver saa underlig i Hjertet ved disse hule, faldende Drøn, som naar dit Øre over Klitten. Der er noget alvorfuldt varslende, noget majestætisk gribende, noget hensynsløst, isnende koldt, noget ubarmhjertigt deri. Du kommer op over den sidste Klit, og dit Øje møder det utrættelige Hav, der kaster Vandmasse paa Vandmasse ind mod Land, som vilde det opsluge, bortskylle, tage med sig igen, alt hvad det mødte paa sin Vej. Hvor kommer disse Bølger fra? Se langt ud, 600—1000 Alen ud efter, der hæve de sig op. 6—8—10 Alen, ja maaske mere, lige op ad, for ret at kunne styrte sig over alt og knuse det. Det er disse ilende Vandmasser, der have mødt den yderste Revle paa deres Fart, have løbet op over Revlen og nu styrte ind mod Land i rasende Løb, allermindst med Vindens Hurtighed.

Er Fiskeren ude i saadant Vejr, da skynder han sig hjem. Hans lille Baad vil ikke kunne klare sig i Længden derude, maaske er Størmens og Strømmens han saa stærk, at han skal ind, enten han vil eller ej. Han naar Revlen, og nu kommer det farlige Øjeblik. Han lægger sig lidt uden for Revlen, hvor Braadsøerne gaa. Kom han i dem uden at komme med, var han begravet. Han ser paa Bølgerne, om Natten tæller han dem; thi hver 4—6—7—8, ja, i meget uroligt Vejr kun hver tiende Bølge er en lille Bølge. Der sidde de, tavse, uden at veksle et Ord og uden at forandre en Mine. Rokarlene ved Aarerne, og „æ Føermand“ (Baadføreren) ved Roret. Bølge paa Bølge glider

hen under dem. Da, med et sættes alle seks Aarer i, hver Muskel spændes, nogle kraftige Tag, og de ere i Braadsøen. Lige mod Land gaar det nu med Stormens Fart. Uforanderlig som en Støtte sidder Føreren; hvis ikke Baaden holdes lige i Søen, ere de dødsens. Saa-dan Fart kan der være paa, at Vandet kan staa 1—2 Alen lodret op over Baadens Ræling og for ud, men kan dog ikke løbe ind. Baaden kan bogstavelig gaa i et Bølgebassin, og gaar Søen blot ind til Land, ere de i næste Øjeblik paa Strandbredden. Ja, selv om Søen har fyldt Baaden med Vand, kan den i Farten ikke synke; men komme de ikke helt ind, vil Baaden øjeblikkelig begynde at synke, og næste Bølge, som jo altid er i Hælene, begraver dem.

Kl. 4 om Morgenen ligger Ole Toftes Lav uden for Revlen, lige ved den, men af den Formening at være et lille Stykke uden for. Stavnen var udad (mod Vest), for at klare sig af Bølgerne. Nu kommer Poul Hav og lægger sig ved Siden af. I hans Baad var der 4 Mand. I faa Alens Afstand raaber Poul Hav: „Wi er wees snaar o æ Røuel. Haar I jer Bælter oe, for de' seer nøj swær ud?“ — „Ja, nouer a wos,“ blev der svaret. I det samme kommer der en vældig Sø, fylder Poul Havs Baad, griber den med det samme og fører den med Pilens Fart ind mod Land. De saa sig om efter Ole Toftes Baad. Den stod paa Enden; der hørtes en Raslen og Klappren af Redskaber, Fisk og Fiskere, et dæmpet Skrig gennem Stormen, og alt var stille. —

Først flere Dage efter fandtes de sidste Fiskere af

dette Lav. Poul Havs Baad fortsætter Farten gennem to Brændinger, men standser her ca. 200 Alen fra Land, begynder at synke, og et Øjeblik efter kom en ny Bølge og gik over dem. Baaden kæntrede, men i næste Øjeblik sad de paa Kølen. Næste Bølge fører dem atter væk paa en Mand nær, der havde faaet fat paa Sprydet, som var gaaet gennem Bunden og ragede saa højt op, at han kunde klynge sig dertil. De to kommer op paa et Par Aarer, der vare indviklede i Fiskegarn, der hang de med Ansigtet mod hinanden. Den fjerde greb en Braadsø og satte ham ind mod Land.

Paa Harboøre sov alle. Fiskerne vare gaaede paa Havet saa mangen Gang og kommen vel i Land igen, ja endog i uroligt Vejr, og i Aftes var det dejligt, stille Vejr. Dog, Kl. 4 var der en ung Mand paa Vandring til Havet. En underlig Uro var der over ham. Havet drønedede saa sær hult. Han naar Klitterne — hvad er dog det? Han standser, lytter! Jo, Fiskerne ere i Brændingen, de raabe — de raabe højere. Hvad skal han dog gøre? Han løber hjem for at hente Hjælp. Han løber ind i Nabogaarden og raaber til en Kammerat: „Søren, kom ne'er te' æ Haw, der er Hordhed aw,“ og saa løb han igen ud i Mulm og Mørke. Manden og Konen hørte Raabet og for op med det samme. Men begge vare de svagelige, og intet vidste de rigtigt. Søren løb; Konen gik lidt uroligt frem og tilbage i Stuerne, hvad skulde hun dog gøre? Havets Brølen naaede hendes Øre, men hvad var der at tage sig for? Til sidst vil hun gaa i Seng igen; da gaar Bagdøren, en ung Fisker kommer vaklende ind paa Strømpesok-

ker, de lange Vandstøvler havde han smidt. „Krejsten, kø' du kom te' æ Haw atter nour Mennesker, de lig'er Straaendlaangs aa er haldø'e.“ Derpaa faldt han over mod Køkkenbordet. Konen hjalp ham nu op paa Bordet, der vilde han sidde. Hun vilde have ham i Seng, men derom var der ikke Tale. Han vilde med til Havet. „Du kan jo slet ikke gaa,“ sagde Konen. „Jou, naar æ kommer te' æ Haw, saa ka' æ goe,“ sagde den unge Mand, og det slog mærkeligt nok til. De maatte hjælpe ham paa Vognen, men da han kom til Stranden og saa sine døde Kammerater liggende i Havstokken, sprang han af Vognen som en ren Gymnastiker, og virkelig kunde han tage fat.

Medens han sad der paa Bordet, vare de ude at spænde for. Det eneste, Konen kunde faa i ham, var lidt Vin. Stadig spurgte han, om de ikke snart vare færdige til at køre. Ansigtet skjulte han atter og atter i Hænderne og jamrede højt: „Aa, Guj hjælp wos; blywer de' ett snaar Daa, goer de' ild til, de døer all' sammel.“ Saa kørte de.

Den første Fisker, de to unge Mænd fandt, slæbte de op i Klitterne, og her tog de Svømmebæltet af ham. Halvbevidst var han. Det første, han undrede sig over, var, at de kunde gaa paa Havet. Det havde han aldrig set før; men det kunde være, hvad det var, men tænk, de plyndrede ham, de toge hans Svømmebælte. Hvilken blodig Uret. Dog var han nødt til at finde sig deri, de havde jo Magten.

Nu kom Vognen. Der laa en Fisker et godt Stykke oppe og rodede i Sandet. Det saa ud til, at han vilde

grave, bore sig ned. Vild var han, og Angstraab udstødte han. De fik ham op og kørte ham hjem.

Men tilbage til Poul Hav og hans Venner der ude paa Havet. I dette brølende, sydende og skummende Hav med det iskolde Vand laa de nu i ca. 2 Timer. Alt var mørkt omkring dem. De raabte, men ak! Havet kunde anderledes raabe. Og hvem kunde hjælpe dem? Bølge paa Bølge gik over dem, og Matheden greb dem straks. Her kunde ingen Menneskekræfter holde ud. Da siger Poul Hav: „Wi ska' tægg' te' Jesus, for æ ska' snaar dø,“ og han begyndte at bede. I Begyndelsen var hans Stemme svag og sitrende, saa hans Kammerat, der hang paa de samme Aarer faa Alen fra ham, knap kunde høre ham. Men alt som han bad, blev han roligere og Stemmen kraftigere, og nu bad han stille, tillidsfuldt med tydeligere Røst for sin Hustru, sine to smaa Børn og sin gamle Moder. Naar Bølgerne væltede sig over dem, maatte han holde op, men snart havde han Kræfter til at gaa videre. Til sidst gav han sig i Herrens Haand. Da alt saaledes var i Orden, og hans Mellemværende med Herren jævnet, var han færdig. „Æ ka' ett længer, æ, er saa træt, no døer æ.“ Poul Havs Kammerat vilde have ham til at holde ud lidt endnu, thi de vare tæt ved Land; men Poul sagde: „Nej, æ ka' ett, no døer æ, men de' gøj'er ett nøj, for no døer æ mæ Fred. Hels mi Kouen aa mi Ba'er!“ Da slap han. Havet tog ham for kort efter at skylle ham op paa Stranden som død.

Kammeraten fandt de liggende paa Stranden omtrent

bevidstløs. De tog ham op, han begyndte at gribe om sig, men blev snart rolig og kom sig hurtig, da han kom i Seng.

Men den tredie Mand, der sad paa Kølen af Baaden og klamrede sig fast til Sprydet, var under alt dette kommen nærmere og nærmere mod Land. Bølgerne gjorde ham mere og mere forstumlet, saa da han kom i Stokken, og Baaden skurede mod Strandbredden, turde han dog ikke slippe. Det tyktes ham nok, at han var ved Land, og han tænkte paa at slippe for at løbe op, men saa syntes han igen, at han laa ude i det skummende Hav, og han klyngede sig fastere til Baaden. Til sidst har vel en stor Bølge taget ham, i hvert Tilfælde vaagner han op paa Strandbredden i Færd med at svømme. „Hvad ligger jeg her for, jeg er jo paa Land.“ Han rejste sig og gik op mellem Klitterne. Det begyndte at køre rundt for ham, han faldt, og atter syntes det ham, at han var paa Havbunden. Han svømmede lidt. Men saa sagde han til sig selv: „Hwis æ no er op' i æ Klitter, saa ka' æ jo løwt mæ aa goe ne'er te æ Goer. Her er den Bjærre, som wi haar taaen æ Helm aw, aa saa er æ jo o Land.“ Saa slap han for at svømme. Han fortsatte nu sin Vandring ned til Gaarden bag ved Klitterne i det faste Haab, at han virkelig var reddet og snart i god Behold. Uha! Der laa han igen; naturligvis havde alt det forrige været Indbildning, han var i Havet og havde ikke været paa Land. Han svømmede. Der var nemlig uden for Gaarden en Vejgrøft, i den var han falden, og saa maatte der jo svømmes igen. Til sidst kom han

dog op paa Landevejen og gik nu ind i Gaarden. Der blev han snart opdaget og bragt i Seng.

En af Fiskerne var fra en kærtret Baad kastet i Havet men var kommen op paa en Aare. Paa denne driver han nu frem og tilbage. Paa sin natlige Fart kommer han forbi en i Øjeblikket kærtret Baad, paa hvis Køl to Fiskere sad. Lige i Begyndelsen raabte de om Hjælp, men kort efter bliver den ene, Per Rytter, som var en troende Mand, stille. Den anden skreg og jamrede; han skulde nu dø, og det turde han ikke. Per Rytter bad, bad for ham, at Herren vilde hjælpe ham nu i det sidste Øjeblik; at han vilde udlette alle hans Synder og give ham Hvile i Troen paa Jesus Kristus. Per Rytter glemte sig selv, sin Hustru og sine Børn for at faa sin Kammerat frelst nu paa det sidste. I Begyndelsen kneb det for Fiskeren derude paa Aaren at høre ham, men senere blev hans Bøn kraftigere, roligere og mere tillidsfuld; og saaledes vedbleve de to Mænd der ude i det urolige Hav, til Bølgerne tog dem begge.

Jeg vil her indføje noget af et Stykke, jeg i sin Tid sendte til Højskolebladet kort efter Katastrofen:

I Julen var jeg en Rejse over til Lemvigegnen, og hvad var da naturligere end at gøre en Sviptur over til „den hærgede Strand“, saa meget mere, som det gamle „Vestervovvov“ har været min Barndoms- og Ungdomsven.

Det var femte Juledag, jeg tog min Overfrakke og mine Galoscher paa og gik ad Klitterne til. Det var meget mildt Vintervejr, men temmelig stærk Vesten-

vind. Havet sang den Dag en af sine gamle Melodier, og der laa noget vildt og truende i dens Sang — vel fordi jeg Dagen forud havde hørt Beretningen om Ulykken. Da jeg kom op paa de nøgne Sandhøje og saa ud over det urolige Hav, tænkte jeg: „Naa gamle, dog ikke værre.“ Det forbavsede mig virkelig, at Bølgerne ikke gik højere — kun en to—tre Alen. Lidt skummende var Havet, diset og graa Luft, nogle dansende Maager paa Bølgeklammene og i Bølgedalene, det var det hele.

Fjerde Juledags Aften sad jeg hos min Svoger og samtalede med Sygeplejersken om Katastrofen. Hun havde været med hele Dagen og hjulpet to hidkaldte Læger. Underligt var det at se Fiskervognene komme med Fiskere i Stedet for Fisk. Han havde været omkring hos Enkerne samme Dag — nogle hulkede højt, andre græd saa stille. — Nogle vare uimodtagelige for Trøst, andre kunde næsten give hende Mod og trøste hende. Saaledes traf hun en ung Enke, der stod og klædte sin lille Pige paa, mens Taarerne stjal sig ned ad hendes Kinder. Barnet kunde ikke fatte Moderens Sorg. Moderen talte sagte om Herrens Veje, der kunde krydse vore saa underlig, og om det skønne i at vide, at hans Veje vare de rigtige. Og det var hende en stor Trøst, at hendes Mand var gaaet hjem til Him-melen.

Som jeg sidder og taler med hende, kommer en ung Fisker ind ad Døren. En rigtig Fiskertype; sværlemmet, lidt foroverbøjet, grove Træk, men ellers et ganske kønt Ansigt. Han var ogsaa af de troende, stille og

faamælende. Dagen efter skulde han have Bryllup. Min Svoger fortalte mig, at nogle Dage forud havde en Mand fortalt følgende om nævnte Fisker.

De vare begge i samme Baad denne Morgen. Lidt før de vare i selve Brændingen, blev Baaden fyldt med Vand og snurret rundt. Der var 7 Mand i Baaden, de 5 vare troende Fiskere, de to vantro, hvortil Fortælleren selv hørte. De 5 havde Svømmebælter med sig, men de 2 ikke. Alt var tyst og stille i Baaden. Da, lige før de skulle gennem Brændingen, rejser den unge Mand sig, tager Bæltet af, giver det til K. M. med de Ord: „Æ ka' dø, men de' ka' du ett.“ K. M. tog Bæltet, og den anden satte sig ganske tavs til sin Aare. Der kunde endnu tilføjes dette, at hans Forlovede sad hjemme og ventede paa ham denne Morgenstund, da han bortgav det sidste Redningsmiddel for om muligt at redde en Mand fra Døden, som efter hans Overbevisning ikke endnu kunde møde sin Dommer med et glad Hjerte, fordi han fattedes Troen paa, at Jesus vilde tale hans Sag — en underlig Bekræftelse paa Pastor Brückers kønne Beskyldning mod de Hellige: „Deres — de Helliges — Fryd over egen Frelse og de andres, de ugudeliges retfærdige Straf har forvandlet Sorgens Dag til en Glædesfest for dem.“ Mon nogen Præst virkelig kan tiltro de troende paa Harboøre en saadan Tankegang?“

Nogle af Fiskerne vilde slet ikke gaa i Land. De holdt sig i aaben Sø til næste Dag op ad Formiddagen. De vare modige Mænd, Fangsten havde de taget med, da de sejlede hjemad. Redningsbaaden var ude efter

dem fra Ferring og Fjaltring, men de foretrak selv at gaa gennem Brændingen. Dermed være ikke sagt, at Redningsbaaden var til ingen Nytte i disse Fiskeres Øjne.

Undskyld en lille Afstikker: Da jeg engang saa en saadan Redningsbaad, spurgte jeg „Førermanden“, hvad en saadan Baad kostede. „6000 Kr.“ svarede han. Men saa Vognen, hvorpaa den staar? „2000 Kr.“ „Det er ikke for meget for Baaden, men det er alt for meget for Vognen; vore Smede vilde gerne lave Magen til den for 1000 Kr. Men for øvrigt er den alt for tung, vi have slet ingen Brug for saa svære Vogne.“

Mon ikke det kunde være praktisk at tage Hensyn til saadanne Mænds Bemærkninger, hvorfor skulle Hestene have mere at slæbe paa end nødvendigt paa en Dag, hvor det gælder at skynde sig.

Men tilbage til Fiskerne. De gik gennem Brændingen og kom vel i Land oppe paa Fjaltring. Alle Fjaltringfiskerne vare mødte paa Strandbredden. Da de seks Fiskere vare komne i Land, toge de „Sydvesterne“ af, bøjede deres Knæ paa den nøgne Strandbred og sendte deres Hjerters inderlige Tak op til Himlens og Jordens Herre, til ham, de kaldte deres Fader.

Men denne Bøn og dette Besøg har skønne Frugter. I Fjaltring har der været megen aandelig Død; Fiskerne havde inpen Forstand paa Synd og Naade, Anger og Omvendelse. De vare brave Fiskere, der levede som andre Mennesker. De toge deres forkomne Kammerater med hjem, fik dem i Seng og gjorde dem alt muligt godt. Til Gengæld fortalte Fiskerne dem om Synden

og dens Følger og tillige om Jesus, Synderes bedste Ven. De fortalte, hvad der var sket med dem, hvorledes de havde vandret i Blinde, ubekymrede for, om Vejen gik til evig Herlighed eller til evig Død, og om, hvorledes Herren havde standset dem, aabnet deres Øjne, ført dem ind paa en ny Vej og nu stadig var deres bedste Ven og Raadgiver. De Fjaltring Fiskere lyttede, det var noget nyt for dem; og særlig havde det Syn paa Strandbredden denne Formiddag gjort et underligt Indtryk paa dem. De havde en ejendommelig Følelse af, at der i disse Mænds Liv var en skjult bærende Kraft, som de endnu ikke ejede. De lyttede, og selv om der blev sagt til dem, at de skulde omvende sig, saa kunde de dog ikke blive vrede, thi det blev jo sagt i Kærlighed, og det var jo Sandhed.

De Fjaltring Fiskere fulgte med deres Gæster hjem til Harboøre, bleve indbudte til Begravelsen og kom ogsaa. Fra nu af blev der aflagt gensidige Besøg i Jul og Paaske. Dette blev Begyndelsen til en aandelig Vækkelse deroppe i Fjaltring. Der blev en hel Del virkelig omvendte Mennesker deroppe, og man kan nu se over en Snes Mennesker — de fleste Fiskere — vandre til Bøvling Kirke om Søndagen for at høre Busch.

Det var en underlig Morgenstund, som sent vil gaa Harboøreboerne af Minde. Mange Hjem vare blevne saa tomme; Fader var borte, og Broder var ogsaa borte. Før de fik deres Morgenkaffe, skulde de til Købmanden, men hvor vare Pengene? En stor Del af Fiskerne havde kun gammel Gæld, Regninger at kay-

tionere med. Men Hjælpen kom øjeblikkelig. En Mand slog en Streg over Regningerne og bød sin Kommis udlevere til Enkerne uden Betaling. Imens gik Sørgebudskabet med Lynets Fart ud over Landet. Telefonklokken ringede uafbrudt. Saa meldtes om en Fisker, der var kommen ind i Stokken, og nu spurgtes, om den manglede Baad endnu ikke var øjnet. Penge strømmede ind fra hele Landet. Var Sorgen end stor, saa var ogsaa Deltagelsen stor. Korrespondenter bleve sendte fra flere af Landets største Blade, og deres Skildringer bragte endnu flere Penge til Harboøre.

Saa kom Begravelsesdagen, som ved Referenternes Hjælp har sat sig saa fast i den nulevende Slægts Bevidsthed, at den vist aldrig glemmer den. Det var en underlig Dag; Tusinder af Mennesker vare mødte lige fra de højest stillede og til den fattigste Enke. Pastor Madsen, Stedets Præst, og Pastor Moe talte ved den store Grav. Pastor Moes Tale var følgende:

**Tale ved de forulykkede Fiskeres Begravelse
paa Harboøre Kirkegaard den 27. November,
af C. Moe.**

„Mesteren er her og kalder ad dig!“ Saaledes lød Marthas Ord til Søsteren Marie, der sad hjemme og græd over Tabet af sin Broder Lazarus. Mesteren, hvorom der tales, er Jesus, Guds hellige Søn, som kom til Verden for at gøre Syndere salige. Denne store Mester over Synden, for hvilken han gjorde Forsoning med sit Blod paa Korset, denne store Mester over Døden, hvis Vælde han tilintetgjorde ved sin Opstan-

delse fra de døde, og over Dommen og Djævelen og Helvede, hvorfra han alene er mægtig til at fri os faldne Mennesker, — denne Mester over alle vore Fjender, Jesus, er nu ogsaa her og kalder ad alle eder, som her ere forsamlede. Allerførst kalder han paa eder, I hans Hellige, som tro paa ham; thi Jesus elsker fremfor alt sine troende, om hven der staa skrevet, at „den, som rører ved eder, rører ved hans Øjsten“ (Zach. 2, 12), og blandt eder igen er det da særligt de hellige Enker og Slægtninge, som her staa, for hvem han har Omsorg. Han kalder paa eder for at sige noget til eder, for at gøre eder dette Spørgsmaal: „Kunne I nu ogsaa tro, at alt det, som er sket i disse Dage, kommer fra Guds Kærlighed?“ I have jo selv saa tit talt med hinanden og vidnet for andre om, hvor skønt det er at være et Guds Barn, hvordan det alene er i Troen paa Jesus, at der er Fred i Striden, Frimodighed i Trængslen, Trøst i alle Sorger, men hvad nu? Kan det nu slaa til for eder selv, hvad I have talt om til andre? I gode og lykkelige Dage er det jo ikke saa svært at tro Guds Godhed; men paa Nødens Dag, naar det ser saa mørkt ud rundt omkring, da er det, det skal vise sig, om Troen har Bærekraft. Har eders Tro nu det, saa at I kunne sige uden Knur og Bitterhed: „Ogsaa dette er fra Herren!“ Saa har Herren noget mere at sige til eder, det samme, som han sagde til Martha, da hun stod grædende ved sin Broders Grav: „Dersom du kan tro, saa skal du se Guds Herlighed.“ Det er Forjættelsen, Herren knytter til den ydmyge, enfoldige Tro: at „se Guds Herlighed,“ det vil sige: erfare Guds Kærligheds Omsorg for dig i alle Ting, erfare hans Naades Magt til at frelse dig og trøste dig og netop igennem disse Prøvelsens Tider bringe dig en stor Velsignelse. Der er jo visse Frugter, som Herren saa gerne vil se i sine Helliges Liv, det er først Ydmyghed, som mere end alt andet smyk-

ker et Menneske i Guds Øjne, dernæst Taalmodighed, der uden at knurre tager imod Herrens Tilskikkelse, det hellige, rene Sind, der vender sig i Afsky fra alt ondt, Lydighed til at høje sig helt ind under Guds Villie og lade ham raade, Kærlighed og Sandhed og mange flere, alt dette vilde Herren gerne have bedre frem i sit Folk, og dersom I kunne tro, at det er med det for Øje og alene af den Grund, han har sendt denne Sorg, saa skulle I se hans Herlighed aabenbare sig deri, at det skal ikke blive til Ulykke for eder, men til Velsignelse, til et dyrebart og inderligt Liv i Herren med al den Fred og Lykke og Salighed, som dermed følger, saa I kunne takke ham af Hjertet netop for det, som nu gør saa ondt. Og saa skulle I se hans Herlighed en Gang hisset, naar han opvækker de døde og giver alle dem, som døde i Troen, et nyt, forklaret Legeme, og de, som elske den Herre Jesus, skulle finde hinanden der, hvor Døden ikke er mere. Og, Venner, det er Trøsten, den store Trøst, som Guds Evangelium rækker os, og som Jesus ogsaa saa gerne vil tiltrække eder i Dag. Thi er der nogen, der kan føle med et Menneske og tage Del i hans Sorg, da er det virkelig Jesus. Det er ikke vanskeligt for os andre, om vi have lidt Hjerte i Livet, at forstaa, hvor svært det maa være paa en saa brat Muade at miste det, man elsker højest paa Jorden, i det mindste fyldte det mig, da jeg hørte derom og i Aanden kunde se nogle af disse kendte Skikkelser synke i Havet, med inderlig Vemod, der gjorde mit Øje vaadt; men hvor langt smerteligere for eder, der staar tilbage som Enker, Forældre og Søkende, hvor det vil gøre ondt at mindes den tunge Nat og se den tomme Plads i Hjemmet, hvor der vil storme mange Tanker ind. Havde jeg dog blot faaet sagt rigtigt Farvel, da han gik — havde jeg dog bare faaet det Ønske opfyldt, det var det sidste, han bad mig om — ak, havde jeg dog ikke gjort ham imod den

Gang — og sværest af alt maaske, naar den lille Søn eller Datter ser op med sine barnlige Øjne og spørger: „Moder, kommer Fader ikke snart hjem?“ Men i alt dette har den Herre Jesus Trøst. Ja, der tales ofte ved Gravene om de dødes gode Gerninger og Egenskaber, og man roser dem til Trøst for de efterladte; men hvad Nytte er det til? De døde kunne jo ikke høre det, det er, som man vilde gøre Nar ad dem, de levende have ingen Trøst af det, det er som en Spand koldt Vand over dem. Nej, men i dette: De, som dø i Troen, skulle hvile paa deres Møje, de ere gaaede ind til Gud, ind til Jesus, hvor de skue hans Herlighed, og der skulle de tilbageblevne, Enker, Børn og Slægtninge, som leve og dø i den samme Tro, se dem igen, deri er der Trøst.

„Mesteren er her og kalder ad dig“ — det gælder ikke alene de Hellige, men ogsaa de vantro, ogsaa dem blandt eder, Enker og Slægtninge, og blandt alle eder her forsamlede, som endnu ikke have givet Jesus eders Hjerter i Troen. Ogsaa eder elsker Jesus, og han vilde saa inderlig gerne, at det, som er sket i disse Dage, skulde blive til Velsignelse for eder; derfor kalder han ad eder, om han nu maatte faa Lov til at vække eder op fra den aandelige Død til et evigt Liv i Gud. Et vantro Menneske er nemlig levende død. Saalænge du lever i Synden, uden Gud, er du blind som Muldvarpen for Sandheden og for alt, hvad der angaar Guds Rige. Saa længe du er vantro, er du kold over for det vigtigste af alt, optagen kun af denne Verdens Ting, men uden Sans for det ene fornødne, et Stykke Kød uden Aand. Saa længe du er vantro, er du en Fange, en Syndens Træl uden virkelig Frihed, bundet i Hovmod, Gerrighed og Kødets Lyst — og det Liv, der fortsættes og sluttes paa den Maade, kan aldrig ende med andet end evig Fortabelse. Men Herren vil ikke nogen Synders Død, han er kommen

for at frelse Menneskene og kalder nu paa eder i denne Tid med sin stærke, alvorsfulde Røst, om han maatte faa Lov til at føre eder fra Synden ind under Naaden, fra Fortabelsens Tilstand til et evigt Liv. Og der er ikke givet Frelse i noget andet Navn end hans. Kun den, der har Jesus i Troen, har Sandheden, som han selv har sagt: „Hvo, som følger mig, skal ikke vandre i Mørket, men have Livets Lys.“ Kun den, der har Jesus, har Syndernes Forladelse med Fred og Glæde for sin Sjæl. Kun den, der har Jesus, har Trøst i Livets Sorg og Strid, og kun den, der tror paa ham, har den sande Frihed paa Jorden og en Gang den evige Salighed i Himlen. Ja, sandelig, om I ville tro det, skulde ogsaa I se Guds Herlighed og komme til at erfare, hvordan netop det hellige Liv i ham, som Verden bespottet, og som I hidtil have været saa bange for, er det eneste, der er værd at leve.

Saa lad dog ikke Herren kalde forgæves paa eder — og særligt henvender jeg mine Ord til eder, som, da I vare i Havsnød, gjorde Herren det Løfte, at I vilde omvende eder, dersom han førte eder i Land. Hvordan kunde I komme i Tanker om at gøre det, uden fordi I længe have vidst og den Gang følte, at uden Omvendelse og Tro paa Jesus kan intet Menneske dø i Fred. Men husk nu paa, hvad Guds Ord siger: „Naar du lover Gud et Løfte, saa tøv ikke med at betale det; thi han har ikke Velbehag til Daarer.“ En Grubearbejder i England for engang vild i Minegangene; med den visse Død for Øje raabte han til Gud om Frelse og lovede, at han vilde give ham sit Hjerte, hvis han vilde fri ham af hans Nød; Gud friede ham, men Arbejderen betalte ikke, hvad han havde lovet. En Tid derefter laa han paa sit Dødsleje. En Præst kom til ham og vilde trøste ham med Guds Ord; men til alt, hvad Præsten sagde, fik han kun det Svar: „Jeg er fortabt, jeg skal i Helvede; thi jeg har givet Gud et

Løfte, men ikke betalt det!“ Saaledes vil det ogsaa gaa eder, dersom I bryde eders Løfte, thi dersom I nu ikke omvende eder, kunne I aldrig frelses. Gud taaler vel meget af Menneskene, men han lader sig ikke spotte. Gør derfor Alvor af det, og giv ham eders Hjerter! — Mesteren er her og kalder ad eder! Hvor jeg vilde ønske, at Kaldet ikke maatte lyde forgæves i det mindste for dem, som bo paa Harboøre. Herren har gjort det saaledes for eder her oppe, fordi det var nødvendigt for eders Sjæles Frelse. Jeg roser ikke de døde for at trøste de efterladte. Og hvad nytter det at nægte, at en Del af dem, som ligger her i disse Kister, ikke havde noget Liv i Jesus. Gid I vantro dog nu vilde høre Kaldet og omvende eder. Her er jo ogsaa kommen Folk sammen i Dag andre Steder fra, maaske blot af Nysgerrighed og uden Alvor. I Gaar rejste jeg i Kupe sammen med nogle unge, flotte Friskfyre, der grinede og fjasede, og bad Fanden tage sig paa, at det vilde blive en storartet Historie i Dag paa Harboøre. Saadanne Folk er her altsaa; de betragte det hele som et Skuespil paa Verdens sædvanlige Vis og gøre endogsaa Løjer med Døden. Lad dem nu det, om de ville; men lad os andre betragte det som det, det er, en Kaldelse fra Herren, hvis Hensigt det er ogsaa derigennem at opsøge og frelse det fortabte. Før snart 9 Aar siden, kort førend jeg som Præst forlod dette Sted, skete en lignende Begivenhed, kun i mindre Stil; da var det, som der gik et Pust fra Herrens Aand hen over Sognet, og mangen Sjæl søgte og fandt sin Frelser.

Nu har Herren talt igen paa samme Mande, kun endnu stærkere; Gud give, I maatte kunne høre det som hans Røst, ikke som en Skæbne eller som et Spil af Naturens Kræfter, saaledes som Daarerne mene, naar de i deres Hjerter sige: „Der er ingen Gud,“ men som Herrens Røst, Jesu Røst, der kalder ad eder

for at aabenbare sin Frelser-Herlighed paa alle dem,
som ville tro! Amen!"

C. Moe.

Graven var en stor Fællesgrav, hvori de 26 Fiskere hvilede Side om Side. Paa Graven er rejst et stort Mindesmærke. Paa den østlige Side er indsat en Marmorplade, hugget af en Billedhugger i Aarhus. Efevplanter sno sig helt omkring langs Randen. For oven i de to Hjørner ses et Par Hvidlinger, for neden ender Efevkransen med et sammenslynget Anker, Kors og Hjerte. Paa Stenen findes følgende Indskrift:

MINDE

OVER

DE DEN 21. NOVBR. 1893 UNDER LANDINGSFORSØG
FORULYKKEDE 26 FISKERE AF HARBOØRE SOGN.

„Af Herren er det sket, og det er underligt for vore Øjne.“
(S. 118, 23).

I den vestlige Side er der indsat en poleret Granitplade med følgende Indskrift:

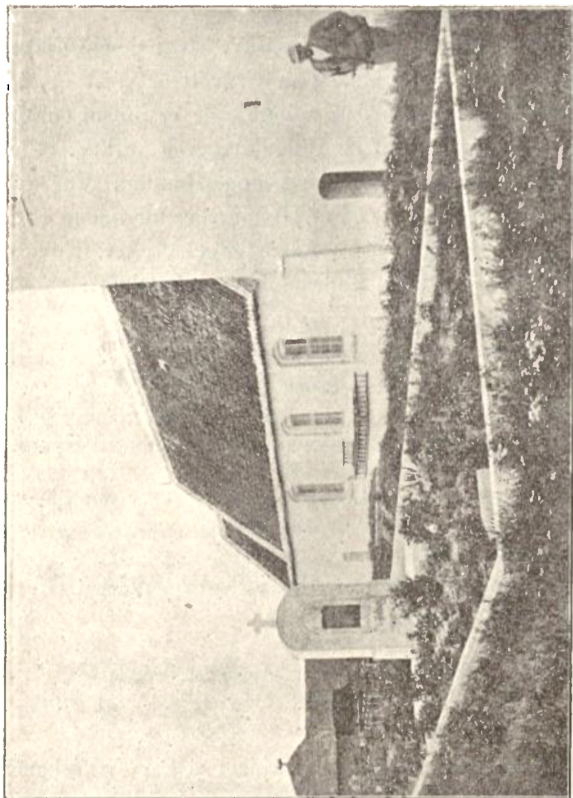
Til Minde om Fiskerne, som forulykkede
den 20. og 21. Novbr. 1893.

Under Inskriptionen er indridset et Par Fiskerbaade, som med sønderrevne Sejl styre gennem Brændingen. Arbejdet er udført af en Kunstner fra Kjøbenhavn. Neden under staar følgende Sætning:

„Gud er Kærlighed.“

6*

Efter denne Begivenhed var Harboøre med et Slag blevet det Punkt, hvorimod alles Øjne rettedes. Har-

Mindestenen paa Harboøre Kirkegaard over de forulykkede Fiskere.

bøøre var paa alles Læber, og det mindste som det største havde Interesse for alle. Referenterne besaa alt, beskrev alt og beundrede alt lige til Kristendommen,

kun den fandt ikke Naade for deres Øjne, den syntes de ikke om, og saa faldt deres Dom centnertung over disse hellige Mennesker, men da særlig tung over den Mand, der ubestridelig havde denne i deres Øjne tvivlsomme Ros at være Redskabet til denne aandelige Bevægelses Fremkomst. Ja, det var en haard Dom, men den fik Medhold hos „Folket“. Mange vare de, som troede og tænkte som Referenterne. De dømte som dem. Ja, selv en Historieskriver, Dr. Nielsen, Arkivar, som i den Tid skrev historisk-topografiske Efterretninger om Skodborg og Vandfuld Herreder, fandt sig befojet til at indridse paa Historiens Blade, at der paa Harboøre af Pastor Moe var frembragt en religiøs Bevægelse, hvorover han ikke finder nogen mere passende Dom end Sogneraadets Erklæring. (Se Side 12).

Jeg skal her anføre nogle Artikler eller Uddrag af saadanne fra forskellige Dagblade. De ere alle skrevne i Anledning af Ulykken paa Harboøre hin Nat.

Hr. G. H. skriver i „Dagbladet“ følgende:

Fra den hjemsogte Kyst.

Harboøre, den 28. Novbr.

Dagen i Gaar, da Begravelsen fandt Sted, blev for mig og mine ligesindede ikke en Vemodens, men en Forargelsens Dag. De Ord, der taltes ved den store Fællesgrav, indeholdt næppe noget nyt for Harboørefolkene, der vel ere vante til, at deres Præster tordne omkap med Vesterhavet; men for alle de mange, der som jeg kom fra mere civiliserede, mere humaniserede Egne, var det, som om noget koldt og klamt lagde sig

om Hjertet, som om der fra disse Præsters Mund udgik en Aande, der kvalte den Kærlighedens og Medfølelsens fine Blomst, hvert Menneske gemmer dybest i sin Sjæl. Maaske har aldrig før her i Landet den saakaldte „Hellighed“ stillet sig saa udfordrende frem mod den saakaldte Vantro, som det skete ved denne Lejlighed. Maaske havde det været klogere, om Missionsmændene i Gaar havde ombyttet den jernbeslagne Kølle, der til daglig Brug svinges over den forskræmte Fiskerbefolkning, med den mere passende Hyrdestav. Klogere havde det været, netop i Gaar, fordi de ved da at tale de trøstende, lægende, lindrende Ord, som enhver anden Præst vilde have talt ved en afdøds Baare og navnlig ved disse forulykkedes, kunde have ladet Folk rundt om i Landet blive i den Mening, at de „hellige“ Præster i alt væsentligt prædikede det samme Evangelium som deres ikke-hellige Embedsbrødre. Bag efter, naar de fremmede vare rejste derhen, hvorfra de kom, og Harboøre Sogn atter laa hen i den Afsondrethed og Ubemærkethed, hvoraf den forfærdelige Katastrofe har revet det ud, kunde jo saa disse nidkære Djævlebesværgere og ubarmhjertige Fordømmere have genoptaget deres fortvivlede Gerning — uden Fare for at komme i Bladene, uden Frygt for at se deres Anskuelser bredt ud i hundrede Tusinder af Hjem.

Men Klogskaben, som disse Præster vel anse for Verdens Tant og Satans Værk, og som de vel derfor have søgt at døde, om de nogensinde har besiddet den, viste sig i Gaar slet ikke, i hvert Fald ikke hos den forhenværende Harboøre-Præst. Der blev talt ved Graven i alle de fremmedes Paahør ganske, som der tales i den mere end tarvelige lille Kirke paa Søn- og Helligdage og i det forholdsviis prægtige Missionshus de søgne Aftener. Og denne Uforbeholdenhed, denne Mangel paa Lyst eller Evne til at gaa uden for den en

Gang valgte Vej maa man, naar alt kommer til alt, være glad for, selv om den i Øjeblikket virkede ubeskrivelig deprimerende.

Den har nemlig aabnet os andre et lille Indblik i den religiøse Despotisme, hvorunder Livet leves i Harboøre, i den umaadelige Selvgodhed, hvormed de „hellige“ Præster tale om sig selv og de andre „Hellige“, i den oprørende Hjerteløshed og Grumhed, hvormed de erklære anderledestænkende for Satans Børn og dømme dem ned i Helvedes svareste Pine. Paa deres egen Side er Velsignelsen, Livet i Gud, den evige Fred; paa den anden Side er Forbandelsen, Djævelens Tanker og Gerninger, den evige Fortabelses Baal og Brand.

Hvad skal der blive af Mennesker, der vokse op og Dag ud og Dag ind gaa under disse Fanatismens Svøbeslag? Enhver kan sige sig selv, at de ikke ret længe kunne staa imod; saa sænke de Hovedet i Hjerteangst og en Sønderknuselse, der staaar paa Grænsen af Vanvid; de give sig Præsten i Vold med Hud og Haar, tro paa hvert Ord, der udgaar af hans Mund, som paa selve Evangeliet. De tør jo ikke andet. Thi naar Præsten siger, at Helvede staaar rede til med sine Pinsler at modtage alle dem, der ikke omvende sig og blive hellige, saa maa han jo have Ret. Han er jo Præsten, en studeret Mand, og hans Opgave er just at være Sjælesørger.

Men de, der holde Hovedet højt trods Køllernes Slag og Svøbernes Susen, de, der ikke under denne aandelige Tortur i Smertensraab og Fortvivlelse bekender, at alt i Verden er Synd og Satans Værk — uden netop det, som Pastoren siger er Liv i Herren, — de sættes uden for af den hellige Befolkning, man tager Afstand fra dem, Præsten lærer sin Menighed at pege Fingre ad dem, og ved deres Død kastes de af den Mand, der skulde repræsentere Kristenkærligheden, lige lukt ind i Helvede, hvor Satans Klør skal slide og pine

deres fortabte Sjæle. Intet Under, om ogsaa disse finere og mere udviklede Naturer, disse stærkere Hjerner, disse mere ydmyge Hjerter, der saaledes Dag for Dag faa Banstraalen slynget imod sig, til sidst føle sig saa ene og ulykkelige, at de — om ikke indvendig, saa dog udvendig — tude med de Ulve, de leve iblandt, og gaa den tunge Vej til Kirken og Missionshuset. Men er denne deres Omvendelse kun en ydre, — og det har jeg Eksempler paa — saa har den nidkære Præst ikke alene skræmt alt jordisk Liv af sin Menighed, men han har ogsaa ved sin Adfærd drevet Mennesker, der ellers ikke kende Svig og Underfundighed, til Skinhellighed og Hykleri.

Under mine mange Besøg hos og Samtaler med Harboøre-Folk har jeg høstet tilstrækkelig Erfaring for, hvor sørgelig Tilstandene ere her oppe ogsaa paa det religiøse Omraade. Og hvad jeg personlig har set og hørt, kan suppleres med adskillige Træk, som paa-lidelige og med de lokale Forhold godt kendte Mænd have fortalt mig.

At man her paa Egnen siger „Gwolt“ (Gud i Vold) (det har jeg aldrig hørt), naar vi andre sige „Farvel“, er en smuk Skik, som jo ogsaa findes hos andre Folkeslag, og som jeg kun noterer for Fuldstændigheds Skyld. En smuk Skik er det derimod absolut ikke, at man, naar man f. Eks. spørger om Vej her oppe og ulykkeligtvis har truffet paa en af de Hellige, ikke faar Svar, før man har aflagt Skriftemaal, om man er et af Guds eller et af Djævlens Børn. Naar et saadant Skriftemaal er overstaaet, og det ikke er faldet ud til den „hellige“ Mands Tilfredshed, kan man risikere, at han i sin Hellighed gaar sin Vej og lader en tilbage lige saa klog som før.

En yngre Fisker, med hvem jeg kom til at følges forgangen Aften, begyndte pludselig at holde en lang Prædiken for mig, fik Munden paa Gang, som jeg al-

drig havde troet, det kunde ske i disse Egne, talte med en Overspændthed og hysterisk Voldsomhed, der gjorde mig ganske bange og var nær ved at faa mig til at tro, at jeg havde med en gal Mand at gøre. Med, saavidt jeg kunde forstaa, ikke altid helt passende anvendte Citater af det nye og det gamle Testamente slog han om sig, saa Vejret rent gik fra mig, og jeg slet ikke vidste, hvad jeg skulde svare paa et meget uklart formuleret, men i Grunden vist subtilt Spørgsmaal, han rettede til mig. I sin Ivrighed havde han nær trængt mig ned i den dybe Grøft, der løb langs Vejen. Da Talen faldt paa en fælles Bekendt i Lemvig, og jeg spurgte, om det ikke var en flink og elskværdig Mand, svarede den „hellige“ Fisker: „Ja, i timelig Henseende er han det maaske nok.“ — Det er ikke disse Mennesker muligt at se fornuftigt paa denne Verdens Fænomener; overalt etablerede de, saaledes som Præsten har lært dem det, en Dualisme mellem det timelige og det evige, og, da disse Modsætninger ere uforenelige, og det timelige for dem betyder Helvedsstraf og Forbandelse, følger det af sig selv, at de ganske og aldeles slaa sig paa Evigheden og hverken have Sans for eller Forstaaelse af den Verden, de leve i. Hvorledes saadanne Borgere i Guds Rige kunne være Borgere i noget jordisk Rige, er ikke let at begribe.

En Præst, der for nogle Aar siden var ansat ved Harboøre Kirke og ikke hørte til Missionsmændene, vilde efter en Vielse, han havde forrettet, trykke Brudeparret i Haanden og ønske dem til Lykke. Men Brudgommen trak sin Haand til sig med de Ord, at han ikke vilde modtage en Lykønskning af en vantro Mand. Da Parret nogen Tid senere vilde til Alters hos samme Præst, nægtede han at modtage dem, da han som en i deres Øjne vantro Mand ikke kunde være værdig til at tildele dem Sakramentet. Sagen gjorde

enorm Opsigt i Harboøre og blev indberettet til Provsten, der, skønt selv ivrig Missionsmand, gav Præsten Medhold.

Man ved ikke rigtig, om man mest skal have Medlidenhed med en Befolkning, hvis Forblindelse og Fanatisme er dreven saa vidt, eller om man skal nære Harme mod den Kirkens Tjener, der har saaet en saadan Sæd i alt for let modtagelige Sind.

Og hvad skal man sige til, at disse fattige Fiskere, — hvis Eksistents udelukkende beror paa en god Fangst — saa snart det rygtes, at deres gamle Præst, Pastor Moe, kommer paa et af sine hyppige Besøg i Harboøre, sporenstregs forlade Fiskepladserne i Limfjorden og søge hjem til Missionshuset, — og det selv om Udsigterne til Fangst ere de bedst mulige. En saadan magnetisk Kraft bor der i denne Mands Helvedsprædikener, en saadan Foragt for jordisk Gods og Velfærd har han indpodet dem!

I de Helliges Hjem ses overalt Fremstillinger af Kristus, mest daarlige Olietryk; i de mere velhavende — eller rettere sagt: mindre fattige — træffer man Krucifikser; overalt opslagne Bibler og Salmebøger. I Kirken stuve Mænd, Kvinder og Børn sig sammen; der er altid fuldt oppe og nede, skønt den nuværende Præst næppe er Sognebørnene kras nok. Naar Moe optræder, staar Mængden helt ud paa Kirkegaarden. Og disse aandelige Flagellanter længes efter hver Guds-tjeneste, hvor de vide, de ville blive piskede med Skorpioner, som en Elsker længes mod sin Kærligheds Genstand. Hjertets Rædsel er dem en Vellyst, og deres Gud er det gamle Testamentes Jehova, den strenge, straffende Himmelkonge, ikke det ny Testamentes Forløser og Frelser, den kærlige, tilgivende, Naadens Herre.

Hvor bogstavelig disse Mennesker forstaa — eller misforstaa — Skriften, ses deraf, at nogle unge Fiskere,

der havde forset sig paa Ordet om, at det Lem, der forarger, skal man skære af og kaste bort, henvendte sig til en Læge og bad ham om at foretage en unaturlig og meget farlig Operation paa dem, — hvad han selvfølgelig afslog. — Naar slige Tanker kunne opstaa i deres mishandlede Hjerner, tør man ikke være sikker for, hvad der overhovedet kan falde dem ind. Den Tro, hvormed Præsterne i dundrende Taler have fyldt dem, kan føre til modbydelige Forbrydelser.

Paa nogle af de fjorten Kister, der i Gaar sænkedes i Jorden, saas hvide Stykker Papir med Indskrifter klæbede paa Laaget. Hvad skulde de sige? Jeg forhørte mig hos flere, men ingen vidste rigtig Besked. Nogle mente, at de skulde betegne, hvem af de afdøde der vare Hellige, og hvem der vare vantro. En Forklaring, der efter alt, hvad jeg har erfaret om Befolkningens Intolerance og Brutalitet paa det religiøse Omraade, aldeles ikke er urimelig. Men er Forklaringen rigtig, maa man haabe, at Præsten ingen Del har i denne haarrejsende Raahed. Skönt — han skal selv oprindelig have ønsket at holde en lille Tale over hver enkelt af de døde i Stedet for at tage alle, Hellige og Vantro, under et. Det synes saaledes, som han ikke har manglet Lyst til at give hver især det Skudsmaal, han mente fortjent, om end det ikke er klart, hvad han derved vilde have opnaaet, da — som Pastor Moe selv udtalte — alle Lovtaler ved en Baare er en Uting, og de Hellige altsaa ikke kunne have Udsigt til blidere Behandling end de Vantro.

I denne vanskelig tilgængelige Udkant af Riget, paa det sandede eller lyngklædte Land, der ikke frembringer et eneste Træ, ikke en eneste Busk, med det fraadende, brummende Hav lige paa den anden Side Høfderne, skulde Livet i Armod og Nød synes alvorligt nok uden de sorte Billeder, Præster og Lægprædikanter mane frem ved alle Lejligheder. Hvorledes Til-

værelsen med disse overhovedet er mulig, begriber jeg ikke.

Men det er ikke alene en Forkvakling af Troslivet, Indremissions-Mændene have paa Samvittigheden her oppe. Ogsaa det intellektuelle Liv gaar i disse Enge sin Undergang i Møde, hvis der ikke snart — snarest — bringes en frisk Luftning ind, der kan sprede de Skyer, Præsternes Ord mere og mere lægge over de ulykkeliges Forstand og Tænkning.

Der fortælles her oppe om nogle Fiskere, der kunde komme til at rejse til Kjøbenhavn i Sommeren 1888; man sagde dem, at de skulde tage af Sted og bl. a. se den store Udstilling, det kunde de baade have Nytte og Glæde af. Men de hellige Mænd svarede, at saadan noget var Verdens Tant og Djævelens Værk, og at de vilde blive hjemme og gaa i Kirke.

Efterskrift: Fiskerne forlade ikke deres Fiskepladser om Sommeren, fordi Moe kommer til Harboøre. De ere hjemme til Efteraarsmødet, thi da ere de begyndte med Havfiskeriet. Kommer Moe om Sommeren, ere de ikke hjemme.

„Operationen“ er, saavidt jeg har kunnet forhøre, „ren Løgn“.

De hvide Stykker Papir ere Degnens Ligvers.

„Social-Demokraten“ skriver i et Referat fra et Protestmøde, holdt i Anledning af Ulykken:

Mest Indignation vakte det dog at læse Referatet af d'Hrr. Præsters Taler i Harboøre. Disse Folk har mishandlet de stakkels Fiskeres efterladte. Den danske Befolkning vil ikke glemme den lille Piges Svar. Da

man spurgte, hvor hendes Fader var, svarede hun: „I Helvede!“ (Historien om den lille Pige er fuldstændig usand for ikke at sige: Løgn). Pastor Moe kaldte Ulykken paa Jyllands Vestkyst for en Herrens Straf. I Svendborg kaldte han en Gang Socialisterne for Fandens Hjælpetropper, og da han kom til Skanderup, erklærede han, at hans gamle So i Harboøre havde mere Guds frygt end hans ny Menighed. (Det har Pastor Moe aldrig sagt). En saadan Tænkemaade, som giver sig Udslag i de to Præsters Taler, er saa middelalderlig, at vi ikke stærkt nok kan protestere derimod.

Pastor Moe er gladere ved sin So end ved sin Menighed. Soen organiserer sig ikke, og den er ej utilfreds. Den æder sit Foder og leverer Moe hans Pølse og Ribbenssteg til Jul.

Den af Ulykken hjemsøgte Egn har en Befolkning, hvis legemlige og aandelige Nød er forfærdelig.

Er det Tilfældet, at disse Præster have talt i Overensstemmende med Kristendommen, da er det paa Tiden, at vi faa realiseret det Punkt paa vort Program, at Religionen skal være en privat Sag. Det er da paa Tide, at disse Folk selv samle sig en Menighed og lønnes af den. Taleren sluttede med at citere følgende Vers:

Lad os bygge dem en Havn,
 Rejse Sjælene en Mole,
 Rive dem af Præstens Favn,
 Flaa den side, sorte Kjole
 Uden Medynk af Personen,
 Døve Rædselspræketonen,
 Drukne Helvedesmissionen
 Og den hele sorte Skole.

Vi have to Kultusministre her i Landet, og den Virksomhed, Goos udretter, er for intet at regne imod Vilh.

Becks Energi. Han har drevet det til, at Kvinderne gaa i Missionshuset, medens Børnene sulte og fryse i Hjemmet. Lad dem huske, at dette er galt. Lad dem hjælpe Manden at bjærge Føden; det er bedre end Vilh. Becks Helvedestale.

Poulsen paaviste ved forskellige Citater af Biblen, at de to Præster vare i Overensstemmelse med denne, naar de havde udtalt sig, som refereret.

I Sverrig begynder man at blive fornuftigere. Djævelen slap kun gennem det sidste Præstekonvent med en meget lille Majoritet. Om et Par Aar faa vi det næste Konvent, og saa forkaster de ham vistnok. Saa har de ingen Djævel og intet Helvede i Sverig.

Dirigenten sluttede derpaa Mødet, efter at have gjort opmærksom paa, at vi ogsaa her i Kjøbenhavn maa lide under Præstetyranniet. Mange kjøbenhavnske Præster blive vrede, naar de ved en Begravelse se en rød Fane, og de undse sig ikke ved en saadan Lejlighed at skælde saavel den afdøde som hele Følget. Lad os ved en saadan Lejlighed rolig vende Skændegæsten Ryggen og forlade Lokalet, medens han prædiker. Et Leve for, at den Tid ikke maa være fjern, da vi maa blive befriet for dette sorte Gensdarmkorps, hvorfra nu saa mange Præsteembeder besættes.

Fru Larsen bragte sluttelig en Hilsen fra Kvinderne med Løfte om Bistand i Kampen mod Præsternes Overgreb, hvorefter Lokalet langsomt tømtes for den tætpakkede Mængde, og det vellykkede Møde var endt.

„Bladet „Kjøbenhavn“ skriver:

Vi bringe ovenfor et Billede af den ene af de to Præster, der viede de druknede Fiskere til den evige

Ild ved Ligfærden paa Harboøre. Vi haabe senere at kunne bringe ogsaa den andens.

Pastor Moes Kontrafej viser os et dystert Aasyn med et mørkt, men himmelvendt Blik. Det kendetegner ham som den hensynsløse Fanatiker, den svovldryppende Missionspræst, der ikke kender til Mildhed og Skaansel, men kun til Baal og Brand og evig Pine.

Pastor Moe var før Pastor Madsen Sjælesørger paa Harboøre, men forlod sit magre Kald og sine fattige Fiskere for at slaa sig ned paa Skanderups fede Græsgange.

Skønt en af de Helliges flittigste Bersærker, har han dog haft Tid til at sikre sig et indbringende lille Embede ogsaa her paa denne Jord.

Pastor Moe er en smuk Type paa en dansk Missionsprædikant. Han er endnu tilstrækkelig ung til at kunne bringe det meget vidt.

„Politikken“ skriver:

Der var en Tid, da Harboøre Fiskere, naar de kom i Land, morede sig i al Uskyldighed. De vejrbidte Mænd samledes om den dampende Kaffepunch, og ved højtidelige Lejligheder toge de Konerne med til Dans i Byens mere end tarvelige Kro.

Saadan levede de brave Fiskere i mange, mange Aar. De vidste ikke, at de syndede og vare Djævelens Børn.

Men saa fik de en ny Præst, hvad de for Resten havde faaet saa mange Gange før — for hvem vilde være Præst i denne fattige Afkrog — men den ny Præst var desværre en kolerisk teologisk Kandidat, der i Mangel af en større Opgave tog sig for at sprede Lys i Fiskerens aandelige Mørke.

Præsten, der hed Moe (nu i Skanderup), tog fat, og

det varede ikke længe, før det rygtedes imellem Fiskerne, at der var noget galt paa Færde. Det Evangelium, der nu prædikedes, var et helt nyt Evangelium, ikke om den kærlige, gode Gud, der beroligede Havets Bølger, men om den onde Satan og det besatte Svin. Præstens Tale gjorde et stærkt Indtryk paa Kvinderne og de ældre Mænd.

Og langsomt voksede og modnedes Pastor Moes Udsæd i de modtagelige Sind. De før saa livsglade Fiskere bleve sørgmodige og stille. Thi var det ikke mærkeligt, at denne lille, sorte Kaffepunch var en saadan Djævelens Drik! Sandt maatte det jo være, naar Præsten sagde det, men alle de gamle Fiskere havde dog drukket deres Kaffepunch, og de yngre drak den nu i Smug.

Men der var nogle faa Fiskere, som ikke drak mere, og de holdt Opsigt med de andre, gjorde Præsten Regnskab og bredte sig under Gudstjenesten i Kirkens første Stolestader. Ja, enkelte af dem prædikede endogsaa i Missionshuset, og langsomt droges Linjen mellem Hellige og Vantro.

Saaledes er Avisernes Dom over Pastor Moe, over Harboøre og hans Gerning der.

Dernæst skal der anføres nogle af de mange Breve, som i den Tid bleve sendte Præsterne Moe og Madsen. De ere komne fra forskellige Egne af Landet, ja endog fra Udlandet, og de ere skrevne af Mennesker med forskellige Livskaar og af forskellig Tankegang, men man faar ved at læse disse Breve det Indtryk, at Brevskriverne ere saa nogenlunde enige med hverandre

og med Aviserne i Bedømmelsen af Præsterne og de aandelige Tilstande paa Harboøre. En Mand skriver følgende:

Modtag min og mange rettænkende Menneskers dybe Indignation over Deres raa og uforskammede Tale ved de døde Fiskeres Grav i Harboøre. Over hele Landet vil man føle en Væmmelse ved at tænke sig, at en saadan Slubbert som Dem er indsat som Sjælesørger for de bedste af Landets Børn. Her i Kjøbenhavn haabe vi alle, at Ministeriet vil tage sig af Sagen.

Til Præsten Moe i Skanderup!

I Anledning af Deres Forsvar for Deres Harboøre-Ligtale i Pressen fremsender jeg vedlagte to Udclip, der maa være fuldt berettigede, naar De som Præst sætter Navn under saadant. Væk dog ikke mere Sorg, Harme og Forargelse, men beflit Dem hellere paa Sagtmodighed og Kærlighed som Deres store Mester. Spørg engang Landets Sindssyge-Anstalter, hvad Deres nuværende Religions Retning virker.

Mit Navn er Dem aldeles ukendt, men træffer jeg Dem, skal jeg gerne vedkende mig dette.

Først maa jeg gøre Dem en Undskyldning, fordi jeg, som er Dem ganske fremmed, skriver til Dem, dernæst vil jeg uden at opgive mit Navn, hvilket ikke kan have nogen Interesse for Dem, lade Dem vide, hvem jeg er. Jeg er Almuelærerinde paa Landet, og skønt jeg er en fattig Synder for Gud, lover jeg dog min himmelske Fader, fordi jeg tør kalde ham saaledes, og fordi jeg saa tidt har faaet at mærke, at jeg er hans Barn. Ligesom en Fader kan favne sit Barn saa fast, saa det kan gøre ondt, og Barnet græde ved det

første Favntag, saaledes har den almægtige, alvise Gud ogsaa taget paa mig, men altid i sin milde Faderkærlighed, hans Naade kan jeg takke for, at jeg fik Eksamen, som giver mig Adgang til en Stilling i Samfundet, jeg altid har ønsket at indtage; da Gud Fader tog min Fader og alle mine Søskende bort, troede jeg for vist, at han gjorde det af Kærlighed og ikke af heftig Vrede, nej, saadan er han ikke, og bliver han vred paa Grund af sin Hellighed over vore Synder, saa træder vor store Broder frem, saa længe han kan, og beder for os, og Gud er langmodig, „han slukker ikke den rygende Tande.“ Se, det er min Trøst og Overbevisning, og dette trøstede jeg mig ved, at det ogsaa var de vestjyske Fiskeres Trøst, saa de igennem Sorgen og Smerten kun se Lyset af Kærlighedens Gud; men med stor Sorg ser jeg, at deres Præst slet ikke viser dem dette Lys, men derimod drejer et Fortvivlelsens Dække derfor. Men den stakkels Præst, han kan ikke andet. Thi hvad Hjertet er fuldt af, løber Munden over med, og han har ikke andet end Strenghed og Haardhed inde i sit arme Hjerte, ikke andet end haardt dømmende Ord, han kan ikke selv se Lysets og Kærlighedens Gud, han kan ikke høre Aandens milde Kalde og ikke se og høre den bedende Frelser og Broder, som træder frem ved Guds højre Haand og beder for ham, for Vestjyderne, for Landsbylærerinderne, ja, for alle arme Syndere, som i ydmyg Erkendelse slaar sig for sit Bryst og siger: „Gud vær mig Synder naadig!“ — Jeg har her klippet et Par Stykker ud af vore sjællandske Aviser, ikke for at plage Dem eller i nogen ond Hensigt, men for at løfte Dækket, saa De maaske med Guds Naade kunne faa at se, at De er inde paa en hel vild Vej baade for Dem selv og Deres arme Sognebørn. Det ene Stykke angaaende Deres egen Person vedlægger jeg kun for at erindre Dem om Gud Faders Naade imod Dem, hvorledes han gennem Nød

og Savn dog førte Dem til det Maal, De havde sat Dem, og saa lære Dem til at stille Spørgsmaalet til Dem selv: „Fører jeg nu ogsaa Guds Husholdning, saa han kan være tilfreds, er jeg nu en Vingaardsmand som ham, der er Tale om i Lignelsen om det ufrugtbare Figentræ, der beder for de ufrugtbare Træer?“ Husk ogsaa den gældbundne Tjener; men atter siger jeg Dem, stakkels Hr. Pastor Moe, en blind kan ikke lede en blind; derfor vil jeg af oprigtigt Hjerte ønske, at De maa faa Øjet op for Gud Faders store Kærlighed, for al den Naade, han har til Dem selv, naar De vil stræbe efter at gøre hans Vilje, og for al den Naade, han har til Vestjyderne og til os alle, som ærlig stræbe efter at være hans Børn trods al Skrøbelighed. Ja, Gud give, dette maatte ske, jeg vil ærlig bede for Dem, Hr. Pastor, og for os alle, at vi alle maa lære at se paa os selv og al vor Synd, men ogsaa paa Gud og al hans Naade.

Her er en Prøve paa en blødsøden Kristendom, der vist findes ikke blot hos Landsbylærerinder, men hos mange andre Mennesker, som lave sig en Religion — ikke efter Herrens Ord — men efter deres Hjerters Følelser og Tanker.

Maa jeg være en af de mange, som absolut beklager, at en Præst kan holde en saa trøstesløs og kold Tale, som De fandt for godt at gøre ved de omkomne Fiskeres Begravelse. I Følge Guds Ord er enhver frelst, som i sidste Øjeblik søger ham, og ikke, som De mener, er kvalificeret til at fare lige ind til Satan, som De nu udtrykker Dem. Er Helligheden svag i deres Sogn, bliver den vist næppe større ved at have Dem til Sjælesørger, hvad vist ogsaa efter denne Skandale, hvorover alle forarges, vil have kort Varighed.

Deres Velærværdighed!

De er en stor Slyngel!

Gid De maa komme derhen, hvor De har ønsket
Deres Medmennesker! *En af Deres utallige Fjender.*

Hr. Pastor Madsen!

Gid du, naar du engang forlader Jorden, maa finde en mere faderlig og medlidende Gud end den Gud, hvis Røversind du prædiker om. Gud er god og barmhjertig -- husk det, og lad dig ikke forlede til at give den algode Skaber et saakaldet Satans Sind og Tænkemaade -- en Satan, der kun eksisterer i din og andre stakkels forblindede Fanatikeres forskruede Fantasi. Naar du engang ligger paa Dødslejet, saa tænk paa, hvad du hin Ulykkesmorgen sagde til Fiskeren P. O., og pas da godt paa din egen Farisæersjæl, thi for dig findes der jo et Helvede, idet du selv tror derpaa.

Hr. Helvedespræst C. Madsen!

Grunden til, at jeg skriver Dem disse Linier til, er, at jeg vil sige Dem, at jeg har hørt, der snart forestaar Dem en lille Overraskelse (med Dynamit). De, som paa Djævelens Bud, Djævelen, som er Deres kære Herre og Mester, og hvis Vilje De udfører, ikke undslaar Dem for paa en Dag, da de til Graven af Sorg nedtyngede stakkels Kvinder, Børn og Mænd ved Baa-ren tage Afsked med deres elskede Forsørger, at staa og fordømme denne deres kære til Helvedes Pinsler, til Satans, Deres egen Vens Rige. Det mest onde Menneske i Verden vilde paa saadan en Dag trøste og hjælpe disse Mennesker, men De, Satans Repræsentant, De Djævel i Menneskeskikkelse, De har kun Fordømmelse for disse ulykkelige, De har kun at bringe

de efterlevende til Vanvid ved at bilde Dem ind, at deres kære ere gaaede til Helvede. Vid det, du Helvedespræst, er der nogen, der gaar til Helvede, saa er det først og fremmest Dem, thi Gud er retfærdig. Hvem har sat Dem til at dømme Mennesker, til at underkue med Djævelens Pisk. Hvem andre end Helvedesfyrsten, der er iført Præstekjolen, og De skulde trøste de sørgende, men De forøger hundrede-dobbelt deres Sorg. Paa Dem passer Ordet med Sandhed, hvad der staar i Bibelen om de kalkede Grave, at de ere fulde af Raaddenskab indvendig, endskønt de ere saa pæne udvendig. Jeg skal sige Dem et godt Raad, hvis De faar Tid til at anvende det, forinden De ryger i Luften: tag Deres Afsked som Præst, ethvert Menneske her i Landet hader Dem som Pesten, ethvert Menneske, som har givet sin Skærv til de ulykkelige Fiskeres efterladte, gaar og er bange for, at Deres Djævleklør skal berøve, hvad der af et kærligt Hjerte er sendt til at lindre Nøden.

Medens man hjemme i Danmark flokkes sammen for at hjælpe de ulykkelige efterladte af de forulykkede Fiskere paa Jyllands Vestkyst, saa tager De, Hr. Pastor, ikke i Betænkning ved Graven at udslynge Forbandelse og Pinsler om Helvede mod de saa dybt nedbøjede efterladte. Ikke et Ord har De haft til overs for at trøste Enkerne og de faderløse. Og De, Hr. Pastor, ved dog saa godt, at Døden for ethvert Menneske er en Vinding, og at Gud aldrig sætter en Grænse for sin Kærlighed og Almagt. Kristus siger: „I min Faders Hus ere mange Boliger.“ Og De fordømmer de Mennesker, der hundrede Gange bedre end nogen Præst have opfyldt det store Bud at elske sin Næste som sig selv. Fortæl De, Hr. Pastor, enhver af de faderløse, at deres kære ere ikke tabte, men gaaede forud og

gaaede hjem til en kærlig Gud og Fader. Og skulde det ikke være bedre for Dem, Hr. Pastor, om De tænkte Dem, at alle ulykkelige, faldne Mennesker ere Genstand for Guds Kærlighed, der omfatter ikke alene den lille Flok, der hører til Deres Kirke og Menighed, men alle Mennesker.

Chicago, i Februar 1894.

Hr. Pastor Madsen!

Jeg er i Dag ved at læse Talen, I Præster have holdt over de forulykkede stakkels Fiskere, bleven i den Grad oprørt; hvad bilde I hellige Indremissionærer jer egentlig ind, I ere forhadte af alle begavede og sandhedskærlige Mennesker, kun Idioter kunne I faa til at tro paa eders Kætteri. Hvor tør I vove for Gud at staa og rase for en saa sorgbetyngt Skare. Har Vorherre ikke just lært os Kærlighed, Langmodighed og Overbærenhed mod vore Medmennesker. I maa være hjerteløse, gudsforgaaede Kroppe, som have fortjent, at Sørgeskaren havde pisket jer ud af Kirken. I vilde vist vinde flere Sjæle for Gud, hvis I for frem med lidt mere Mildhed, Ærlighed og Sandhed. Skin-hellige og Hyklere hader Vorherre Jesus Kristus, og dem høre I to, der have talt for de sørgende, til. Jeg haaber ogsaa, Vorherre straffer jer paa rette Maade. I gaa heller ikke fri for at læse Bladene, men ere maaske for hellige til at læse Sandhed.

En Hader af Løgn og Indremissionærer.

Fra Folket:

Hr. Pastor Madsen!

Vær forvisset om, at De aldrig vil mødes med de ulykkelige Fiskere, hvis Sjæle Gud Fader i Himlen hin Nat sikkert selv har taget i sin faderlige Favn, saa

ikke nogen Djævel af en Præst skal kunne krumme et Haar paa deres Hoved.

Vogt Dem, Mand i den sorte Kappe, om ikke De taler milde, kærlige Ord til Enkerne og de faderløse. Satans Præst fra det hedeste Helvede, vær forbandet fra nu af og i al Evighed, om ikke De gør det. Vogt Dem, Præst, at ikke Satan selv henter Dem og Deres Kollega, Hr. Moe, lige lukt ind i det hedeste Helvede og sønderriver med sine djævelske Klør eders raadne Kroppe.

Fra Folket.

De maatte ønske Dem, om De, naar De engang vandrer derhen, hvor De saa rask har spaaet Mennesker, som ere brave og arbejdsomme Folk, saa maa have blot en Tyvendedel af de Chancer, disse brave Mennesker have — „om Naade“ —. De vil i Fremtiden for en stor Del af Befolkningen i Landet staa som Eksempel paa, hvor slet et Menneske kan benytte sine Evner, og hvor langt hver den, der kalder sig Kristen, kan drive det i Retning af „kristelig Galskab“, sand Kristendom er en saadan Opførsel ikke Vidne om. De vilde være den eneste, hvis Haand jeg ikke gad trykke efter denne berømte Tale og andre Udtalelser, og det geraader de stakkels Harboørefiskere til stor Ære, at disse ikke glemte sig selv og behandlede Dem efter Fortjeneste, disse Fiskere havde imidlertid vundet en forsvarlig Sejr selv i denne trange Tid ved at lade „Naade gaa for Ret.“

Je ne vous salut pas (Jæg hilser Dem ikke).

Velærværdige Hr. Pastor Moe!

I en større Forsamling have vi i Dag rigtig drøftet Deres beklagelige Opførsel som Præst og fundet, at det er sørgeligt, en saadan Farisæer som De kan vedblive

at være Sjælesørger i Folkekirken. Var De en sand Kristen og ikke en ægte Hykler, tog De Deres Afsked som Præst og blev ikke siddende i deres fede Embede for at mæske Deres syndige Krop, der ikke engang kan faa Deres store Indtægter til at forslaa til Deres store Fornødenheder. De ser Splinterne i Deres Brødres Øjne, men de store Bjælker i Dem selv, dem ser De ikke. Var De en Mand med Ære i Brystet, vilde De næppe taale at staa brændemærket i alle Landets Aviser som en kold, haardhjertet Løgner, der ikke kan beherske sin Tunge. Den simpleste Lægmand vilde ikke stiltiende saaledes lade sig lægge paa Stejle og Hjul og rolig blive siddende i Einbedet og modtage Tiende af en Menighed, hvoraf de fleste foragte Dem og betragte Dem som en straffet Fyr, der staar i Klasse med en Tugthuskandidat, og lader det Skidt rolig blive siddende paa Dem, det er sørgeligt, at en saadan Fyr kan blive som Præst, naar han offentlig er udpeget af sin Biskop som Løgner. Djævelen er Løgnens Fader, og dog søger De Hjælp ad den Vej, da De bliver bange for at miste Deres Embede, i Stedet for som en sand Kristen at følge Sandheden, om De endogsaa var bleven jaget ud af Præstegaarden. Er hele den Indre-Mission saaledes, da er det i Sandhed Folk, man skal vogte sig for.

Lad os nu snart se, at De renser Dem og ikke som en Pjalt rolig bliver gaaende som brændemærket Løgner. De maa dog kunne faa Føden ved et eller andet Arbejde, uden De behøver uværdig at være Præst, selv om De maa leve lidt mindre fedt.

Denne Skrivelse er vedtaget af et større Selskab

Hr. Pastor Moe!

Indlagt har jeg den Fornøjelse at sende Dem et lille Digt, som jeg tror, De vil have godt af at læse, hvis

der ellers findes en lille Smule Æresfølelse i Deres hellige Krop.

Jeg, som en af Neptuns Sønner, har ofte set Døden under Øjne og er derfor sikker i Troen paa et højere Væsen og stræber efter Evne at tro paa et Liv efter dette, uden hvilket jeg anser hele Verden som en Misforstaaelse. Men Gud fri mig blot for at tro det allermindste Gran af, hvad De og Deres Lige forkynde for Menigheden, dette vilde jeg anse som ligefrem gudsbespottende. Hvorledes tør De vove at udslynge Deres Forbandelser over disse værgeløse! Hvorledes tør De vove at betegne Dem selv som hellig! Saa sandt som der gives en Himmel og et evigt Liv efter Døden der, hvor De og Ligetænkende komme. Men efter deres nuværende Tænke- og Handlemaade ville vi bede den almægtige bevare os for at komme der, idet vi dog samtidig bede ham tilsende Dem bedre Omtanke.

Denne hykleriske, væmmelige Indre-Mission! Nationens raadne Byld! — hvorfor taale vi sligt Uvæsen i vore Dage. Med Deres Helvedes-Dogmer og Deres uendelige, meningsløse Svovlprædikener ødelægger De Befolkningen og danner Hængehoveder og hykleriske unaturlige Mennesker i Stedet for Mænd — dette Deres afskyelige Afkom kan ikke udfylde de Pligter, som af Samfundet stilles. Vi haabe dog, at denne Deres sidste, bedske Draabe, som har faaet Indre-Missionens Malurtbæger til at flyde over, maa være Aarsag til, at Skinhellighedens fedtede Kaabe maa blive revet af Dem og Deres Lige for altid — saaledes at de kalkede Grave ligge blot. Vi sende Dem dette, Deres „Velærværdighed“, som et lille bitte Eksempel paa den Sympathi, der er for Dem og Indre-Missionen blandt det øvrige Lands Befolkning.

Gak nu hen og prædike, at De er Martyr og lider for Deres Tro.

Digtet lyder saaledes:

En Fisker har et fattigt Hus,
 Hvor Gavlen stundom hælder,
 Han lever ej i Sus og Dus,
 For ham det ene gælder
 At søge Fisketimen op
 Og bjærge Garn og Grejer.
 ∴ Gud naade ham, den arme Krop,
 Hvis han vil ta' en Bajer. ∴

Men Missionæren passer paa,
 Han er der straks med Kloen —
 Han si'er: „Du sligt forsage maa!
 Nej, støt dig fast til Troen.“
 Han lægge vil hans Sjæl i Baand,
 Og ha' ham ind i Fælden.
 ∴ Men række ham en hjælpsom Haand,
 Nej, det vil Præsten sjælden. ∴

Den fede Præst, han taler tidt
 Om Fraadseriets Synder,
 Skønt Fiskeren maa nøjes med lidt,
 Ja, højst en fattig Flynder.
 Lad Præsten faa en mager Sild
 Til Morgen, Middag, Aften,
 ∴ Saa bli'r hans Tale ej saa vild,
 Saa taber nok han Kraften. ∴

Tag Præsten med en Dag om Bord
 I Baaden, naar det stormer,
 Saa skal I se, han sine Ord
 Straks mere venligt former.
 Han truer ej med Baal og Brand
 Og Djæv'lens hede Lue,
 ∴ Han be'r saa pænt: „Bring mig i Land,
 Hjem til min varme Stue.“ ∴

Hr. Pastor Moe!

Naturligvis er det Dem aldeles ligegyldigt, om jeg eller andre utallige har følt den dybeste Forargelse ved at læse om Deres og Deres Meningsfællers gudsbe-spottelige Taler over de stakkels druknede Fiskere i

Harboøre; men De skal dog vide, hvad Mennesker, der ikke ere blevne umenneskeliggjorte af Deres Satans-religion, mener om Dem. Ve over eder, I lyssky, uvidende Skraalere, I skændige Satansdyrkere, som udbrede Mørke og Fortvivlelse Landet rundt i stakkels modløse og marvløse Menneskers Sjæle! Ve over eder, I der daglig bespotte den vældige Gud og omdanner ham efter eders egen ubeskrivelig bornerte om Middelalderens sorteste Aarhundreder mindende Tankegang! Ve eder, I usle, uvidende Foragtere af Fornuften, Guds herligste Gave, af Videnskaben, af hvilken aldrig en Straale er trængt ind i eders dumme Hjerner, af alt det, som er Lys, Glæde og Skønhed. Ve eder, I forbandede, uvidende Skraalere. Ve eder, tusindefold ve eder!

*En Dyrker af Videnskaben
og Hader af al Obskurantisme.*

Hr. Pastor Moe!

Det er vor Hensigt med disse Linier at sige Dem, Hr. Pastor, at De efter vor Mening er fuldstændig paa Vildspor med, hvad Kristendom er, og altsaa ude af Stand til at føre nogen paa rette Vej. Kristendom er først og fremmest Mildhed og Kærlighed til alle vore Medmennesker, endog til vore Fjender. Ingen har sundere Sans end de simple og jævne Folk, som De lever iblandt; disse have vist ogsaa set, at deres Præst selv er inde paa et fejlt Spor, og kun de svaghjernede have ladet sig skræmme til at gaa til Deres Møder, men kun af Trældomsfrygt, den samme Maade, hvorpaa Moses fik de gamle, umoralske Jøder til at tro og frygte sig. Indre-Missions Præster ere efter vor Mening Moses' Efterfølgere, ikke Kristi, som kom og talede Fredens, Trøstens og Kærlighedens Ord.

Det har forundret alle, at De som Sjælesørger i Deres Tale over de forulykkede ikke havde et deltagende

eller trøstende Ord til de sørgende efterladte, men næsten maatte bringe de Stakler til at tro, at Herren er en uretfærdig Tyran, som sidder og tænker paa at hævne sig ved at bringe Ulykker og Sorg over de uskyldige Enker og Børn. Man burde dog tage sig i Agt for slige Beskyldninger mod den milde og kærlige Gud, som i disse Dage har rørt alle Hjerter undtagen maaske Deres og Pastor Madsens. Iøvrigt kan man godt forstaa, at forslidte Fiskere ikke føle sig opbyggede ved stadig at høre Tale om Satan, Synd og Død, og idelig blive skræmmrede med Helvede, saadanne Folk, der føre et saa haardt Liv, trænge mere til at høre, hvad Jesus har sagt af milde og trøstende Ord, men som det lader, lægger De, Hr. Pastor, saavel som Hr. Pastor Madsen særlig Vægt paa det forvrølede og modsigende gamle Testamente og har vist aldrig tolket det ny saaledes for de mange derovre, at de have lært at bede for dem, som gøre dem Skade og forfølge dem, saa det er højst sandsynligt, at dersom De eller Deres blev ramt af en Ulykke, vilde ikke en sende Dem en venlig Tanke, men lade Dem bære den alene, og da er det et Spørgsmaal, om De kunde bære den saa ydmygt som Fiskerne.

Saaledes er „Folkets“ Dom over Præsterne og over den Kristendom, der er paa Harboøre.

Til Slutning have vi Historieskriverens Dom. Hvad Aviserne skrive, det glemmes med Tiden, og hvad der har sat Folkehavet i Bevægelse, forsvinder, naar Stormen har lagt sig, og der er blevet stille. Ganske vist, det kan røre sig i Dybet, og ved given Foranledning kan det syde og bruse igen, men lad et Slægt-

led gaa til Ro og en ny komme frem, og en saadan Sag som denne vilde være udslettet; men naar først Historieskriveren har optegnet det, da staar det trodsende enhver Braadsø fra Glemselens Hav. Det vil aflægge Vidnesbyrd selv for de sildigste Slægter, og det kan da blive af ikke ringe Betydning, om Vidnesbyrdet er sandt eller usandt, allermest, hvor det rækker ind paa det dybeste i Menneskelivet, Sjælelivets Gudsforhold. Om en Historieskriver med sin Griffel indridser en saadan Begivenhed til Efterverdenen, uden at have sat sig ind i Forholdene, kommer man unægtelig let til at tænke, at han har handlet letsindig, eller maaske slet ikke anet, hvad han virkelig har befattet sig med, og det være sagt, at Dr. Niensens Behandling og Bedømmelse af hele denne religiøse Bevægelse paa Harboøre styrker just ikke Tilliden til Historieforskningen, naar den bevæger sig paa det religiøse Gøbet.

